

Siyonist Stratejilerde Süreklilik ve Değişim: Oded Yinon Planı Üzerinden Bir Değerlendirme

Continuity and Change in Zionist Strategies: An Evaluation Through the Oded Yinon Plan

Muhammet Cemal ŞAHİNOĞLU¹

Öz

Amaç: Bu çalışma, 1982 tarihli Oded Yinon Planı'nı yalnızca kendi dönemsel bağlamında bir strateji belgesi olarak değil, aynı zamanda 19. yüzyıldan itibaren şekillenen Siyonist stratejik tahayyülün süreklilik gösteren bir parçası olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede, İsrail'in kuruluşundan önceki demografik ve ideolojik planlamaların Yinon Planı'na nasıl yansıdığı, çalışma kapsamında geliştirilen Yinon Ülke Tipolojisi (YÜT) aracılığıyla sistematik biçimde incelenmektedir.

Tasarım/Yöntem: Araştırmada nitel yöntem benimsenmiştir. Veriler, kütüphane kaynaklarından elde edilmiş ve analiz sürecinde tarihsel analiz tekniği uygulanmıştır. Oded Yinon Planı, ilgili tarihsel belgeler ve ikincil literatür ile birlikte "süreklilik" ve "değişim" eksenlerinde değerlendirilmiştir. Oded Yinon Planı'nda adı geçen ülkeler arasında yapılan karşılaştırmalar, YÜT çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışma nicel bir test veya ölçüm iddiası taşımamaktadır. YÜT, ülkeleri dört temel stratejik yaklaşıma göre kavramsal biçimde sınıflandırmakta ve bu sınıflandırmayı sayısal veriler yerine belgelere ve örnek olaylara dayalı olarak temellendirmektedir.

Bulgular: Elde edilen bulgular, Oded Yinon Planı'nın 19. yüzyıldan itibaren gelişen Siyonist stratejik düşünceyle güçlü bir süreklilik içinde konumlandığını göstermektedir. 1982 sonrasında Lübnan, Irak, Suriye ve Mısır gibi ülkelerde gözlenen siyasal ve coğrafi dönüşümler, büyük ölçüde bu tarihsel stratejik çerçeveye örtüşmektedir. Temel stratejik hedefler sabit kalmakta, buna karşılık kullanılan araçlar ve süreçler dönemsel koşullara göre çeşitlenmektedir. Ayrıca, YÜT'te tanımlanan dört stratejik yaklaşım, incelenen örneklerde farklı biçimlerde karşılık bulmuştur.

Sınırlılıklar: Çalışma, Yinon Planı'nda öne çıkan Lübnan, Irak, Suriye, Mısır ve Filistin örneklerine odaklanmaktadır. Arap Yarımadası (Suudi Arabistan ve Körfez monarşileri) bölgesel bir bütün olarak ele alınmış, Ürdün ise Filistin bağlamında değerlendirilmiştir.

Özgünlük/Değer: Bu makale, Oded Yinon Planı'nı 1982 yılına özgü yorumların ötesine taşıyarak onu Siyonist stratejik tahayyülün tarihsel sürekliliği içinde konumlandırmaktadır. YÜT aracılığıyla, ülkeler arası stratejik araç ve kalıplar sistemli biçimde karşılaştırılmakta, belgesel ve vaka temelli nitel göstergelere dayalı tipolojik benzerlikler ortaya konmaktadır. Böylece çalışma, literatüre hem kavramsal bir tipoloji hem de tarihsel kanıtlara dayalı, karşılaştırmalı ve belge temelli bir analiz çerçevesi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Oded Yinon Planı, Siyonist Stratejik Tahayyül, Stratejik Süreklilik, Yinon Ülke Tipolojisi, İsrail'in Bölgesel Politikaları

Abstract

Purpose: This study evaluates the 1982 Oded Yinon Plan not merely as a strategic document limited to its temporal context, but as an integral part of the enduring Zionist strategic imagination that has evolved since the nineteenth century. Within this framework, the study systematically examines how the demographic and ideological planning preceding the establishment of Israel is reflected in the Yinon Plan through the Yinon Country Typology (YCT) developed in this research.

Design/Methodology: A qualitative research method was adopted in this study. The data were obtained from library sources, and the process of analysis employed the historical analysis technique. The Oded Yinon Plan was examined, together with relevant historical documents and secondary literature, along the axes of "continuity" and "change." Comparative analyses among the countries mentioned in the Oded Yinon Plan were conducted within the framework of YCT. The study does not claim to provide any quantitative test or measurement. YCT conceptually categorizes the countries according to four main strategic approaches and grounds this classification in document-based evidence and case study analysis.

Findings: The findings suggest that the Oded Yinon Plan reflects strong continuity with Zionist strategic thought developed since the nineteenth century. Political and geographical shifts in countries such as Lebanon, Iraq, Syria, and Egypt after 1982 largely align with this historical framework. While core objectives have remained stable, instruments and processes have varied by context. The four strategic approaches defined within the YCT have also materialized in diverse forms across the cases examined.

Limitations: The study focuses on the cases of Lebanon, Iraq, Syria, Egypt, and Palestine, which are prominently featured in the Yinon Plan. The Arabian Peninsula (including Saudi Arabia and the Gulf monarchies) is examined as a regional whole, while Jordan is analyzed in relation to the Palestinian context.

Originality/Value: This article moves beyond period-specific interpretations of the 1982 Oded Yinon Plan by situating it within the historical continuity of Zionist strategic imagination. Through the YCT, inter-state strategic instruments and patterns are systematically compared, revealing typological similarities based on document-based and case-oriented qualitative indicators. Accordingly, the study contributes to the literature by offering both a conceptual typology and a comparative, document-supported analytical framework grounded in historical evidence.

Keywords: Oded Yinon Plan, Zionist Strategic Imagination, Strategic Continuity, Yinon Country Typology, Israel's Regional Policies

¹Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler, mcsahinoglu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6374-7986

1. GİRİŞ

Orta Doğu'nun, özellikle de tarihsel ve dini mirasıyla öne çıkan Filistin'in jeostratejik konumu, bölgeyi modern uluslararası siyasetin merkezine taşımıştır. 1948 yılında kurulan İsrail, uyguladığı yayılcı politikalarla yalnızca Filistin'in değil, tüm bölgenin güç dengelerini köklü biçimde etkilemiştir. Bu çalışma, İsrail devleti henüz kurulmadan ve Siyonist örgütlenme kurumsallaşmadan önce dahi "Filistin'e dönüş" fikrinin stratejik bir yönelim olarak şekillendiğini göstermektedir.

Bu erken stratejik tahayyülün ideolojik omurgası, "Arz-ı Mev'ud" (Vadedilmiş Topraklar) öğretisiydi. Nil'den Fırat'a uzanan bu coğrafyanın Tanrı tarafından Yahudi halkına vaat edildiği inancı, Theodor Herzl ile Alman Siyonist Federasyonu'nun kurucusu Max Bodenheimer gibi öncüler tarafından siyasal bir hedefe dönüştürülmüştür. 1900'lerin başında Britanya'nın Arjantin, Kıbrıs ve son olarak Uganda gibi alternatif yerleşim önerilerini gündeme getirmesine karşın, Siyonist Kongrelerdeki delegelerin çoğunluğu Kudüs'ü dışlayan bir devletin anlamsız olacağını savunarak bu teklifleri reddetmiştir. Böylelikle İsrail devleti henüz kurulmamışken sınırları zihinde çizilen "Büyük İsrail" tasavvuru, sonraki yayılcı adımların ideolojik haritası hâline gelmiştir. Dolayısıyla İsrail'in 1948 sonrası yayılcı hamleleri erken dönemden itibaren şekillenen bu stratejik yaklaşımın devamı niteliğindedir. 1982 tarihli Oded Yinon Planı¹ da bu sürekliliği belgeleyen en somut stratejik metinlerden biridir. Çalışma, Oded Yinon Planı'nı yalnızca kendi dönemsel bağlamında ele almakla yetinmeyip onu 19. yüzyıldan itibaren şekillenen demografik ve jeopolitik yeniden tasarım sürecinin teorik bir izdüşümü olarak konumlandırmaktadır.

Makalenin temel sorusu, Siyonist hareketin devlet öncesi dönemde şekillenen bölgesel stratejik vizyonunun 1982 tarihli Oded Yinon Planı'na nasıl yansıdığı ve bu yansımanın hangi süreklilik ve dönüşüm unsurlarını içerdiğidir. Bu bağlamda temel varsayım, Oded Yinon Planı'nın, İsrail'in kuruluşundan çok önce temelleri atılan stratejik tahayyülün sistematik bir devamı olduğudur.

Makalenin kuramsal çerçevesi, nitel araştırma yöntemine dayalı tarihsel analiz yaklaşımını benimsemektedir. Bu yaklaşımda, "süreklilik" İsrail'in değişmeyen stratejik amaçlarını, "değişim" ise bu hedeflere ulaşmak için dönemin siyasal ve bölgesel koşullarına göre uyarlanan araçları ifade etmektedir. Bu kuramsal temele dayanarak analiz iki aşamada yürütülmektedir. İlk aşamada, "stratejik süreklilik" ve "araçsal değişim" ayrımı üzerinden İsrail'in sabit hedefleri ile bu hedeflere ulaşmak için kullandığı araçların zaman içinde nasıl dönüştüğü incelenmektedir. İkinci aşamada ise, araçsal değişimin ülkeden ülkeye farklılaşma biçimleri Yinon Ülke Tipolojisi (YÜT) çerçevesinde değerlendirilmektedir. Tipoloji, ölçüm amacı taşımayan kavramsal bir sınıflandırma aracıdır. Bu nedenle bir model testi değildir, dayanağı sayılardan çok belgeler, söylemler ve somut olaylardır.

YÜT, hedef ülkelerin iki temel özelliğine odaklanmaktadır: devletin dayanıklılığı (kurumsal kapasite, toprak bütünlüğü, güvenlik ve kamu düzenini sağlama gücü) ile toplumsal/mezhepsel çeşitlilik (etnik-dinsel kırılganlık düzeyi). Bu iki boyutun kesişiminden dört stratejik yaklaşım türü ortaya çıkmaktadır: Parçala-Kantonlaştır, Aşındır-Çevrele, Sınırla-Zayıflat ve Dışsallaştır-Demografik Dengeleme. Böylece İsrail'in değişmeyen amaçları ile dönemsel olarak farklılaşan araçları arasındaki ilişki, Yinon'un ülke bazlı öngörülerinde daha sistematik biçimde görünür hale gelmektedir.

Bu çalışma, Oded Yinon Planı'nda adı geçen Lübnan, Irak, Suriye, Mısır ve Filistin üzerinde yoğunlaşmakta; Körfez monarşilerini bölgesel bir bütün olarak ele almakta, Ürdün'ü ise Filistin bağlamında değerlendirmektedir. Her ülke, ayrı başlıklar altında incelenerek, Yinon'un öngörülerini ile sonraki yıllardaki gelişmeler karşılaştırmalı biçimde tartışılmaktadır. Ayrıca stratejik vizyonun tarihsel köklerini göstermek amacıyla, 19. yüzyıl ortasında başlayan Yahudi göçleri ve bu sürecin ardındaki dinamiklere de yer verilmektedir. Böylece çalışma, Oded Yinon Planı'nı sonradan ortaya çıkmış bir "kehanet" olarak değil, yüzyılı aşkın bir stratejik zihniyetin kuramsal ifadesi olarak konumlandırmaktadır.

¹ Oded Yinon'un 1982'de *Kivunim* dergisinin 14. sayısında yayımlanan "A Strategy for Israel in the Nineteen Eighties" başlıklı makalesi, Türkçe literatürde genellikle "Oded Yinon Planı" olarak anılır. Bu adlandırmada, metni İbranice aslından İngilizceye çevirip önsözünde "Siyonist rejiminin doğru ve ayrıntılı planı" olarak tanımlayan Israel Shahak'ın muhtemelen önemli bir payı vardır. Bu çalışmada da söz konusu metne, bağlama göre kimi yerde "Makale", kimi yerde "Plan" biçiminde atıf yapılacaktır.

Oded Yinon'un 1982 tarihli makalesi akademik literatürde ilgi görmüş olsa da mevcut çalışmalar genellikle bu planı yalnızca 20. ve 21. yüzyılın güncel jeopolitik gelişmeleri çerçevesinde ele almıştır. Örneğin, Ayşe Tekdal Fildiş'in "“Greater Israel’ Project and the Balkanization of Syria” (2017) adlı çalışması, Oded Yinon Planı'nı Suriye'nin "Balkanlaştırılması" bağlamında değerlendirmekte ve analizini büyük ölçüde 2011 sonrası iç savaş dinamiklerine odaklamaktadır. Ünal Acar, "Oded Yinon'un 'İsrail İçin Bir Strateji Raporu'nun Değerlendirilmesi" (2018) başlıklı makalesinde Oded Yinon Planı'nı ideolojik-teolojik bir metin olarak yorumlamakta, ancak tarihsel arka plana yer vermemektedir. Muhammet Karakuş, "Interpreting the July 15 Failed Coup Attempt in Turkey According to the Barakah Circle Theory of Bayt Al-Maqdis" (2019) başlıklı çalışmasında planı teolojik bağlamda ele almakta ve onu Türkiye merkezli güvenlik tartışmalarıyla ilişkilendirmektedir. Yusuf Sayar'ın "Yinon Planı'ndan Günümüze Ortadoğu" (2019) adlı makalesi, Oded Yinon Planı'nı ABD'nin Ortadoğu'daki enerji politikalarıyla ilişkilendirmektedir. Tolgahan Kaya'nın "Yinon, Peters ve Wright Planları Çerçevesinde Arap Baharı Sonrası Suriye" (2019) başlıklı yüksek lisans tezi ise planı, diğer strateji belgeleriyle karşılaştırmalı olarak inceleyip özellikle Arap Baharı sonrası Suriye krizine odaklanmaktadır. Bu çalışmaların ortak özelliği, Oded Yinon Planı'nı çoğunlukla Soğuk Savaş sonrası ideolojik ya da güncel güvenlik bağlamında ele almalarıdır. Buna karşılık bu makale, Oded Yinon Planı'nı 1982 yılıyla sınırlı dönemsel okumaların ötesine taşıyarak, onu tarihsel bir süreklilik içinde konumlandırmakta ve YÜT aracılığıyla ülke temelli karşılaştırmalı bir çözümleme sunmaktadır.

Son olarak, Oded Yinon Planı İsrail'in karar ve söylem setlerinin bir izdüşümü olarak analiz edilirken, ülkelerdeki sonuçlar tek başına İsrail'e atfedilmemektedir. Bu bağlamda, incelenen ülkelerin iç dinamikleri, toplumsal ve mezhepsel kırılğanlıkları, bölgesel rekabetler ve büyük güç müdahaleleriyle kesişen çok etkenli süreçlere vurgu yapılmaktadır.

2. FİLİSTİN'İN HAZIRLANIŞI: 16.–19. YÜZYILLARDA YAHUDİ YERLEŞİM STRATEJİLERİ

16. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına dek Filistin'e yönelik Yahudi yerleşim yönelimleri çok aşamalı bir evrim geçirmiştir. Başlangıçta inanç temelli tahayyül belirleyiciyken, zamanla mali ve kurumsal örgütlenmeler ön plana çıkmıştır. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise süreç göç ve tarımsal koloni girişimleri, arazi edinimi, hukuki düzeneklerin kullanımı ve diplomatik-siyasal meşrulaştırma adımlarıyla daha da derinleşmiştir.

Bu erken dönemde "Filistin'e dönüş" fikri, çeşitli çevrelerde farklı biçimlerde gündeme gelmişti. On altıncı yüzyıldan itibaren Protestan-Hristiyan dünyasında yaygınlaşan Mesihçi inançlar, Yahudilerin kutsal topraklara geri dönüşünü kıyamet senaryolarının ön koşulu olarak görmüştür. İngiliz ilahiyatçı Thomas Brightman da peygamberlik metinlerine dayanarak bu dönüşün kaçınılmaz olduğunu savunmuştur (Pappé, 2024a; Wagner, 2003). Bu Mesihçi okuma, Yahudiler arasında öteden beri var olan Arz-ı Mev'ud inancıyla birleşmiş ve böylece Filistin hem "kutsal miras" hem de stratejik bir hedef hâline gelmiştir (Łanoszka, 2014; Yakar, 2022).

19. yüzyılda Lord Shaftesbury ve Lord Palmerston gibi Britanyalı devlet adamları, Yahudi yerleşimini jeopolitik bir araç olarak desteklemiş, 1838'de Kudüs'te açılan Britanya konsolosluğu da bu politikanın somut bir yansıması olmuştur. 1845'te konsolos olarak atanan James Finn, diplomatik görevini aşarak toprak satın almış, tarımsal koloniler kurdurmuş ve Yahudi işçilere üretim imkânı sağlamıştır (Pappé, 2024a).

Britanya'nın diplomatik hamlelerine paralel olarak, Alman Tapınakçıları (German Templers) gibi Protestan topluluklar da 1860'lı yıllarda Filistin'de koloniler inşa ederek modern ulaşım, sağlık ve tarım altyapısıyla Siyonist yerleşime dolaylı destek sağlamıştır (Aaronsohn, 2000). Kudüs konsolosluğunun açılmasından önce bile bazı Yahudi bankerler bireysel inisiyatiflerle Filistin'de yerleşimi teşvik etmeye başlamıştı. Bunların önde gelenlerinden biri Rothschild ailesiyle akraba olan Sir Moses Montefiore'dir (Encyclopedia of World Biography, t.y.). Şam'daki İngiliz konsolosu Albay Charles Henry Churchill'in 1840'ta hazırladığı ve Filistin'de Yahudi devleti kurulmasını öneren planı, dönemin etkili Yahudi lideri Montefiore'ye sunması bu sürecin erken siyasal taslaklarından biridir (Pappé, 2024).

Montefiore, 1827'deki ilk Filistin seyahatinin ardından sosyal ve ekonomik projeler geliştirmiştir. 1839'da Safed çevresinde tarıma uygun arazileri tespit edip Mısır Valisi Mehmed Ali

Paşa'dan uzun vadeli kiralama talebinde bulunmayı planlamıştır (Moses & Judith, 1890). Yerleşimleri daha sistemli hale getirmek amacıyla 1839-1875 yılları arasında beş ayrı nüfus sayımı yaptırmıştır. Bu sayımlar, Yahudi nüfusunun 1839'da 6.173'ten 1875'te 18.733'e çıkarak² yaklaşık dört katına ulaştığını ortaya koymuştur. Sayımlar ayrıca meslek, ekonomik durum, doğum yeri ve göç geçmişi gibi ayrıntılı veriler sunarak Montefiore'nin çabalarının hayırseverliğin ötesinde, veri temelli bir yerleşim stratejisine dayandığını göstermiştir (Kessler, 2016).

“Filistin kolonizasyonunun babası” olarak anılan Baron Edmond de Rothschild, 1883'ten itibaren bölgedeki Yahudi yerleşimlerine kapsamlı mali ve kurumsal destek sağlamıştır. Yaklaşık 3.600 dönüm arazi, Paris'teki Hovevei Siyon liderlerinden Michael Erlanger adına tescillenmiş, sonraki yıllarda bu miktara birkaç bin dönüm daha eklenmiştir. Topraklar bağcılık ve küçük çiftçilik için kullanılmış, Rothschild'in sekiz milyon franka ulaşan katkısıyla mülkiyet güvence altına alınarak sonraki Siyonist girişimlere model olacak kurumsal bir yapı inşa edilmiştir (Aaronsohn, 2000).

1881'de Rus İmparatorluğu'nda başlayan pogrom dalgası, yalnızca Rus Yahudilerini değil, küresel Yahudi topluluklarını da etkileyerek, 19. yüzyılın sonlarında şekillenecek kitlesel göç hareketlerinin başlangıç noktasını oluşturmuştur. 1882-1903 yılları arasında gerçekleşen Birinci Aliya kapsamında, çoğunluğu Doğu Avrupa'dan gelen yaklaşık 25.000 Yahudi Filistin'e göç etmiştir (Köse, 2021). Bu göçler yalnızca zulümden kaçış değil, aynı zamanda Filistin'de bir Yahudi yurdu kurma hedefinin ilk adımı olarak stratejik bir anlam taşımıştır. Rothschild gibi finansörlerin desteğiyle bu göç dalgası, ideolojik hedeflerle örtüşen kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Göçmenlerin bir kısmı ekonomik zorluklar nedeniyle bölgeden ayrılmış olsa da geride kalanlar erken Yahudi yerleşim örgütlenmelerinin ve tarımsal kooperatiflerin çekirdeğini oluşturmuştur. Ancak gelenler, Filistin'in “boş” olmadığını fark edince, yerel halk Siyonist söylemde “çözülmesi gereken” bir meseleye dönüştürülmüştür (Karaman, 2014; Pappé, 2024a).

Bu göç dalgasına paralel olarak, Osmanlı yönetimi Yahudi yerleşimini sınırlamak amacıyla çeşitli hukuki ve idari önlemler almaya başlamıştır. Henüz Theodor Herzl'in siyasi Siyonizmi şekillenmeden önce Bâbü'ali, Filistin'deki Yahudi kolonizasyonunu sınırlandırmak için net bir tutum almıştır. II. Abdülhamid döneminde bu yaklaşım, 5 Mart 1883'teki Arazi Kanunnâmesi değişikliğiyle (yabancı pasaportlu Musevilere toprak yasağı) ve 1887-1890 Duhuliye Nizamnameleriyle (kısa süreli vize, yüksek depozito, 30 gün içinde çıkış) sistematik “istisnai tedbirler”e dönüşmüştür. Tüm bu kısıtlamalara rağmen Siyonistler, kapitülasyonların sağladığı yabancı koruma, yerel araçlar ve sahte “kırmızı tezkere”ler³ aracılığıyla bu engelleri aşmış; toprakları önce Osmanlı tabiiyetindeki ortakları adına tescil ettirip sonra kendi üzerlerine geçirmişlerdir. Bunun üzerine Hariciye ve Dahiliye Nezaretleri, konsolosluklara şüpheli pasaportları geri çevirme talimatı vermiştir. Kudüs Mutasarrıflığı da 1892'de “Milliyeti ne olursa olsun Musevilere arazi satılamaz” duyurusunu kadastroya ve halka bildirmiştir. Tüm bunlara rağmen, 1908'e gelindiğinde Siyonistler yaklaşık 40 bin dönüm arazi satın almış ve 33 koloni kurmuşlardır (Öke, 2021; Engin, 2022; Sancak, 2022).

Bu tablo, Osmanlı'nın sınırlama çabalarının yerleşim ivmesini yavaşlattığını, ancak tamamen durduramadığını göstermektedir. Böylece 16. yüzyıldan 19. yüzyıl sonuna kadar geçen süreçte atılan ideolojik, diplomatik ve mali temeller, Filistin'de kalıcı bir Yahudi varlığının altyapısını büyük ölçüde oluşturmuştur. Artık sahnede yalnızca sayıca artan bir yerleşimci nüfus değil, aynı zamanda giderek kurumsallaşan bir örgütlenme yapısı da bulunmaktadır. Bir sonraki bölümde, bu hazırlık evresinin 1897 Basel Kongresi'yle nasıl somut bir siyasi programa dönüştüğü ve erken yerleşim deneyimlerinin modern Siyonist harekete hangi açılardan yön verdiği ele alınacaktır.

3. MODERN SİYONİZMİN ORTAYA ÇIKIŞI VE FİKRİ TEMELLERİ

Modern Siyonizm, 1880'lerde Avrupa'da şekillenen bir ideoloji olarak Yahudilerin tarihsel topraklarına dönüp ulusal bir yeniden doğuş gerçekleştirmesini amaçlamıştır. “Siyonizm” terimi ilk kez 1885'te Viyanalı yazar Nathan Birnbaum tarafından, Eski Ahit'te Kudüs için kullanılan “Siyon”

² Justin McCarthy'nin Osmanlı nüfus kayıtlarına dayanan hesabı, 1295 h./1877-78 yılı için Yahudi nüfusunu 13.942 olarak verir. Bu sayı, Montefiore'nin 18.733 kişilik bulgusunun yaklaşık %30 altındadır (McCarthy, 1990, Tablo 1.4D)

³ “Kırmızı tezkere”, Osmanlı Devleti'nin 1900 tarihli “Duhuliye Nizamnamesi” çerçevesinde Musevi göçmenlerin Filistin'e girişini düzenlemek için geliştirdiği geçici ziyaret belgesidir. Ziyaret süresini ve amacını belirten bu belge, kötüye kullanımı engellemek amacıyla kırmızı renkte düzenlenmiştir.

sözcüğünden türetilerek ortaya atılmıştır. Hareket, “Yahudi Sorunu”nu oluşturan iki yapısal soruna çözüm aramıştır: Yahudilerin dünyanın dört yanına dağılmış olmaları ve gittikleri her yerde kalıcı azınlık statüsünde yaşamaları. Bu bağlamda çözüm, Yahudilerin nüfus çoğunluğuna sahip olabilecekleri bağımsız bir devlet kurmaları olarak belirlenmiştir (Sancak, 2017; Shlaim, 2022).

Bu modern fikriyat bütünüyle yerel bir gelişme değil, dış kaynaklı ve ideolojik bir projedir. Siyonizm, Filistin’in iç dinamiklerinden değil, 16. yüzyıldan itibaren Avrupa’da gelişen Evanjelik-Mesihçi düşünce geleneğinden beslenmiştir. O dönemde Protestan çevrelerde yaygınlaşan kanaate göre, Tanrı’nın Eski Ahit’teki vaatlerinin gerçekleşebilmesi için Yahudilerin “Siyon”’a dönmesi şarttı. Bu dönüş, Mesih’in ikinci gelişini hızlandıracak ve kıyametin kapısını aralayacaktı (Pappé, 2025). William Blackstone (ABD) ve Lord Shaftesbury (İngiltere) gibi figürler, bu inancı siyasi söyleme dönüştürerek Yahudilerin Filistin’e dönüşünü savunmuşlardır. Onlara göre bu dönüş, bölgenin Müslümanlardan - özellikle Osmanlı İmparatorluğu’ndan- “geri alınmasını” meşrulaştıran kutsal bir görev niteliği taşımaktaydı (Acar, 2018). Böylece Evanjelik destek, Siyonizmi yalnızca teolojik değil, aynı zamanda jeopolitik bir araç hâline getirmiştir.

19. yüzyılın son çeyreğinde Siyonist ideoloji iki güçlü saikle biçimlenmiştir. İlki, Doğu ve Orta Avrupa’da artan antisemitizmdir. İkincisi ise Avrupa çapında yükselen milliyetçilik dalgasıdır. Bu iki etken, birçok Yahudi entelektüelin dini kimliği sekülerleştirerek siyasi ve ulusal bir kimliğe dönüştürmesine neden olmuştur. Eski Ahit artık ilahi bir metin değil, Yahudilerin toprakla tarihsel bağını gösteren bir belge olarak yorumlanmıştır. Buna karşılık Ortodoks çevreler, aynı metni evrensel ahlak yasası olarak okumayı sürdürmüştür (Pappé, 2025).

Filistin’de Yahudi göçü, toprak alımları ve yerleşim faaliyetleri sürerken, Avrupa’daki Siyonist çevreler de bu süreci ideolojik ve politik zemine oturtacak örgütlenmeleri oluşturmuştur. Bu çabaların merkezinde, Avusturyalı gazeteci Theodor Herzl (1860-1904) yer almıştır. Siyonist fikirler Herzl’dan önce şekillenmiş olsa da onun özgün katkısı, parçalı unsurları bütüncül bir siyasi harekete dönüştürmesidir (Cleveland, 2015).

Başlangıçta Yahudi meselesine mesafeli duran Herzl’in düşünsel dönüşümünde, 1894’teki Fransa’daki Dreyfus Davası belirleyici olmuştur. Paris muhabirliği sırasında, suçsuz olmasına rağmen casuslukla yargılanan Yüzbaşı Alfred Dreyfus’un uğradığı haksızlık, Herzl’in antisemitizmi yapısal bir tehdit olarak görmesini sağlamıştır. Böylece Yahudiler için güvenli ve bağımsız bir devletin gerekliliğine dair kanaati pekişmiştir (Öke, 2021). Herzl, 1896’da yayımladığı *Yahudi Devleti* (Der Judenstaat) adlı eserinde, Yahudilerin ancak siyasi egemenlik sahibi bir devlet aracılığıyla dışlanma döngüsünden kurtulabileceğini savunmuştur (Hirst, 2015). Bu hedef doğrultusunda diplomasi ve kurumsallaşmaya odaklanmıştır. 1897’de Basel’de toplanan I. Dünya Siyonist Kongresi, yaklaşık 200 delegayla Siyonizmi fikir platformundan örgütlü bir siyasete taşıyan bir dönüm noktası olmuştur (Şavlı, 2023). Kongreyle kurulan Dünya Siyonist Teşkilatı, “Yahudi halkı için Filistin’de bir yurt” hedefini resmen ilan etmiştir. 1901’de kurulan Yahudi Ulusal Fonu ile Filistin’deki toprak alımlarının mali altyapısı oluşturulmuştur (Scott-Baumann, 2024).

Herzl’in önceliği, büyük güçlerden diplomatik destek ve zengin Yahudi çevrelerden finansman sağlamaktı. Ancak Batı’daki asimile toplulukların tereddütleri ve II. Abdülhamid’in kitlesel göçü sınırlayan politikası, bu çabaları sekteye uğratmıştır. 1904’teki ölümüne dek Herzl, hareketin kurumsal temellerini atmış ancak somut bir devlet hedefini gerçekleştirememiştir. Buna rağmen, kurduğu örgüt yapısı ve ideolojik çerçeve, Birinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenecek jeopolitik ortamda Siyonist taleplerin uluslararası meşruiyet kazanmasına zemin hazırlamıştır (Cleveland, 2015; Engin, 2022).

4. İSRAİL DEVLETİ’NİN KURULUŞU

Birinci Dünya Savaşı, İngiltere ve Fransa’ya Orta Doğu’da nüfuzlarını genişletme fırsatı sunmuştur. İngiltere, Osmanlı-Alman ittifakına karşı Arapları kazanmak amacıyla Mekke Emiri Şerif Hüseyin ile anlaşmış ve Filistin dâhil Arap topraklarına bağımsızlık sözü vermiştir. Ancak bu vaatler yerine getirilmemiş, 1917 Balfour Deklarasyonu ile İngiltere, Filistin’de bir Yahudi yurdu kurulmasına destek vermiştir. Bu politika hem İngiliz hâkimiyetini pekiştirmiş hem de 1920’de başlayan manda yönetimiyle Filistin’in geleceğini şekillendirmiştir (Yaşar vd., 2011).

Balfour Deklarasyonu, Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un Lord Rothschild'e yazdığı kısa bir mektuptur ve Yahudiler için "milli bir yurt" kurulmasına destek verileceğini belirtmektedir. Her ne kadar "Yahudi olmayan toplulukların haklarına zarar verilmeyeceği" vurgulansa da bu toplulukların kim olduğu açıkça belirtilmemiştir (Shlaim, 2022). Deklarasyon doğrudan bir devlet sözü vermemekle birlikte, "milli yurt" ifadesi birçok Yahudi tarafından ileride kurulacak bir devletin habercisi olarak yorumlanmıştır. Bu beklenti yalnızca ideolojik değil, aynı zamanda stratejiktir. İngiltere, ABD'de etkili olan Yahudi topluluklarının desteğiyle Washington'un savaşa daha güçlü angajmanını hedeflemiştir. O dönemde Filistin nüfusunun %10'undan azını oluşturan Yahudilerin sayısı yaklaşık 56 bin, Arapların ise 600 bin civarındaydı (Scott-Baumann, 2024; Shlaim, 2022).

İngiltere'nin 1917'de başlayan fiili yönetimi, 1920 San Remo Konferansı ve 1922'de Milletler Cemiyeti kararıyla uluslararası meşruiyet kazanmış, Filistin resmen İngiliz Mandası haline gelmiştir. Siyonist görüşleriyle bilinen Sir Herbert Samuel, Filistin Mandası'nın ilk Yüksek Komiseri olarak atanmış ve Yahudi göçünü desteklemiştir. 1920'de çıkarılan yasa ile yılda 15.500 Yahudi'nin Filistin'e yerleşmesine ve sermaye getirmesine izin verilmiştir. Eğitim, savunma ve yerel yönetim gibi birçok alanda Yahudi topluluklarına özerklik tanınmıştır. Bu politikalar, demografik yapıyı hızla değiştirirken Arap-Yahudi gerilimini de artırmıştır (Best vd., 2015; El Hammûd, 2021; Yaşar vd., 2011).

1921, 1929, 1933 ve 1936-1939 yıllarında Arap-Yahudi çatışmaları yoğunlaşmıştır. Artan Yahudi göçü bu gerilimlerin temel nedeni olmuştur. İngiltere, 1939'da yayımladığı Beyaz Kitap'ta Filistin'e on yıl içinde bağımsızlık sözü vermiş, Yahudi göçünü ise beş yıl için 75.000 kişiyle sınırlandırmıştır. Yahudiler bu sınırlamaya tepki gösterirken, Araplar planı yetersiz bulmuştur (Armaoğlu, 2012).

II. Dünya Savaşı sonrası Yahudi paramiliter gruplar İngiliz Mandası'na karşı silahlı mücadele başlatmıştır. İrgun, 1946'da King David Otel'i'ne düzenlediği saldırıda 91 kişinin ölümüne neden olmuştur. Stern Çetesi ise İngiltere'yi bölgeden çıkarmak için daha radikal yöntemlere başvurmuş; hatta Mihver Devletleri ile iş birliğini bile değerlendirmiştir (Shlaim, 2022; Şavlı, 2023).

1947'de vuku bulan iki gelişme, Britanya'nın Filistin'den çekilme kararını hızlandırmıştır. İrgun, idam edilen üç üyesine karşılık iki İngiliz askerini öldürmüştür. Ardından Britanya donanması, SS Exodus 1947 adlı gemideki 4.500 Yahudi mülteciyi geri çevirerek yolcuları zorla Avrupa'ya göndermiştir. Bu olay, dünya kamuoyunda büyük tepki toplamıştır (Scott-Baumann, 2024). Artan baskı üzerine İngiltere dosyayı Birleşmiş Milletler'e (BM) devretmiştir. BM Filistin Özel Komitesi (UNSCOP), Yahudilerin nüfusun yaklaşık üçte birini oluşturduğunu ancak toprağın yalnızca %6'sına sahip olduğunu tespit etmiştir. Komite çoğunluk raporunda iki devletli bir bölünme planı ve Kudüs'ün uluslararası statüye kavuşturulması önerisinde bulunmuştur. Azınlık raporu ise tek bir Arap-Yahudi federasyonunu savunmuştur. Siyonist liderler bölünme planını kabul ederken, Arap temsilciler her iki öneriyi de reddetmiştir (Cleveland, 2015; Fraser vd., 2015).

BM Genel Kurulu, 29 Kasım 1947'de aldığı 181 sayılı kararla Filistin'in bölünmesini ve bir Yahudi devleti kurulmasını öngörmüştür. Karar hem ABD hem de SSCB tarafından desteklenmiş, İngiltere ise çekimser kalmıştır. İngiltere, 15 Mayıs 1948'de manda yönetimini sona erdireceğini açıklamış ve böylece "silahlı Siyonizm", İngiliz varlığını sonlandırmıştır (Hirst, 2015). 14 Mayıs 1948'de, İngiliz Mandası resmen sona ermeden saatler önce, David Ben-Gurion Tel Aviv'de İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. ABD Başkanı Harry S. Truman, yalnızca 11 dakika içinde İsrail'i tanıyan ilk ülke olmuştur. Kısa süre içinde Sovyetler Birliği ve pek çok Avrupa devleti de İsrail'i tanımış, nihayetinde yeni devlet uluslararası meşruiyet kazanmıştır (Fraser vd., 2015).

İsrail'in bu hızlı tanınması, ilerleyen yıllarda yürütülen toprak genişleme politikalarının meşruiyet zemini olarak kullanılmıştır. Devletin ilk günlerinden itibaren uygulanan bu politikalar, zamanla sistematik ve kalıcı bir nitelik kazanmıştır.

5. KURULUŞTAN STRATEJİK YAYILMAYA: 1948 SAVAŞI VE SONRASI

14 Mayıs 1948'de İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinin hemen ardından Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak orduları Filistin'e girerek yeni devlete karşı ortak bir harekât başlatmıştır. Arap ordularının dağınıklığı ve koordinasyonsuzluğuna karşılık, İsrail'in Batı'dan sağladığı askeri destek ile paramiliter güçlerini hızla düzenli bir orduya dönüştürmesi, savaşın seyrini lehine çevirmiştir. 1949

başında imzalanan ateşkes anlaşmalarıyla savaş sona ermiş ve Arap devletleri İsrail'i fiilen tanımak zorunda kalmıştır (Cleveland, 2015; Scott-Baumann, 2024).

Savaş sonunda İsrail, BM'nin 181 sayılı kararında öngörülen sınırların ötesine geçerek Filistin Mandası topraklarının yaklaşık %78'ini kontrolü altına almıştır. Taksim Planı'na göre Arap devletine bırakılması öngörülen Hayfa, Safed, Tiberya ve Batı Kudüs gibi bölgeler İsrail'in egemenliğine geçmiştir. Bu fiili genişleme, ilan edilen sınırlarla yetinilmeyeceğini ortaya koymuş ancak uluslararası toplumca açıkça kınanmasa da hukuki meşruiyetten yoksun kalmıştır (Aral, 2020).

Oysa 29 Kasım 1947 tarihli BM kararı hem İsrail'in sınırlarını hem de Filistinli Arapların haklarını açık biçimde tanımlamıştır. Buna rağmen İsrail, bu sınırların ötesinde egemenlik iddiasında bulunmuş, BM ve diğer uluslararası aktörler ise bu ihlallere karşı etkili bir tepki vermemiştir. Böylece fiili işgaller zamanla zımni bir meşruiyet kazanmıştır (Aral, 2023; Garaudy, 2011).

1967 Savaşı sonrasında İsrail, Batı Şeria, Doğu Kudüs, Gazze, Sina Yarımadası ve Golan Tepeleri'ni işgal ederek yalnızca tarihsel Filistin'i değil, çevre Arap topraklarını da kontrolü altına almıştır. Bu yayılma yalnızca güvenlik gerekçelerine dayanmamış, uzun vadeli ve sistematik bir stratejinin ürünü olmuştur. 1968'den itibaren işgal edilen bölgelerde Yahudi yerleşimleri kurulmuş, Golan'dan Arap nüfus tahliye edilerek Yahudiler yerleştirilmiştir. Batı Şeria'da ise fiili ilhak uygulamaları başlamış, askeri işgal demografik mühendislik adımlarıyla kalıcılaştırılmıştır (Aral, 2023; Rowley, 1989).

1978 tarihli Drobless Planı⁴ ve ardından gelen “Yahudiye ve Samiriye’de Yerleşim için Otuz Yıllık Plan” (1983), Batı Şeria’da Yahudi yerleşimlerini artırmayı ve Arap nüfusu geriletmeyi hedeflemiştir. Celile gibi bölgelerde yürütülen “Yahudileştirme” politikaları, demografik dönüşüm stratejisinin önemli bir parçası olmuştur. Filistinlilere vatandaşlık hakkı tanınmaması, siyasi temsilin kısıtlanması ve güvenlik politikalarıyla desteklenen bu yapı zamanla kurumsallaşmıştır (Pappé, 2025; Yehezkel, 2002).

Bu tarihsel süreç, İsrail'in yalnızca toprak kazanımına odaklanan bir aktör olmadığını aynı zamanda ideolojik ve stratejik bir zihniyetle hareket ettiğini ortaya koymaktadır. 1948'de başlayan fiili durum yaratma siyaseti, 1967 sonrasında daha sistematik ve kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Bu dönemde askeri denetimin ötesine geçilerek, kalıcı demografik ve siyasal dönüşümler hedeflenmiştir.

Bu stratejik çizgi, 1982 tarihli Oded Yinon Planı ile açık bir teorik çerçeveye kavuşmuştur. Mezhepsel ve etnik olarak parçalanmış bir Orta Doğu öngören bu plan, İsrail'in güvenlik çıkarlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. 1948 sonrası gelişmeler, Yinon'un öngördüğü bölgesel senaryoların erken biçimde hayata geçirildiğini göstermektedir. İsrail'in kuruluşundan itibaren izlediği yayılmacı strateji ile sonraki doktriner belgeler arasında dikkat çekici bir süreklilik söz konusudur.

6. ODED YINON PLANI VE İSRAİL DEVLETİ'NİN ORTA DOĞU TASAVVURU

6.1. Teorik Katkı: Yinon Ülke Tipolojisi (YÜT)⁵

Yinon'un önerdiği stratejik bakış açısı, yalnızca tarihsel bir metin olarak değil, aynı zamanda analiz edilebilir bir düşünsel yaklaşım olarak da değerlendirilebilir. Giriş bölümünde tanımlanan kuramsal temele dayanarak bu bölümdeki analiz iki aşamada yürütülmektedir.

İlk aşamada, “stratejik süreklilik” ve “araçsal değişim” ayrımıyla Yinon'un stratejik tahayyülünde öne çıkan amaçlar (güvenlik, çevreleyen tehditleri azaltma, bölgesel nüfuz kurma) ile bu amaçlara ulaşmak için dönemin siyasal ve bölgesel koşullarına göre uyarlanan araçları (demografik mühendislik, askeri stratejiler, diplomatik meşrulaştırma) ele alınmaktadır.

İkinci aşamada ise, YÜT kullanılarak bu araçların ülkeden ülkeye neden farklılaştığı açıklanmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde de vurgulandığı üzere, YÜT bir ölçüm aracı değil,

⁴ Drobless Planı, Dünya Siyonist Örgütü Yerleşim Dairesi Başkanı Matityahu Drobless tarafından hazırlanmış olup, 1979-1983 döneminde Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerini sistemli biçimde artırmayı hedefleyen bir stratejik plan niteliğindedir.

⁵ Çalışmanın girişinde de ifade edildiği üzere, bu stratejik yaklaşımlar, her durumda yalnızca İsrail'in tekil eylemleri olarak değil, Yinon'un önerdiği stratejik tahayyülle örtüşen, farklı aktörlerin dâhil olduğu bölgesel dinamikler çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Yinon'un İsrail için öngördüğü stratejileri, hedef ülkelerin yapısal özelliklerine göre kavramsal düzeyde ayırt etmeyi amaçlayan bir tipolojidir.

YÜT, iki temel özelliği esas alır:

1. Devletin dayanıklılığı: Kurumsal kapasite, toprak bütünlüğü, güvenlik ve kamu düzenini sağlama gücü.
2. Toplumsal/mezhepsel çeşitlilik: Etnik ve dini kırılmalıkların düzeyi.

Bu iki unsurun kesişiminden dört farklı stratejik yaklaşım doğmaktadır:

- Parçala-Kantonlaştır (PK): Devletin dayanıklılığı düşük, toplumsal çeşitlilik yüksek olduğunda merkezi otoriteyi zayıflatmaya ve yerel özerk yapılara bölmeye dayalı strateji.
- Aşındır-Çevrele (AÇ): Dayanıklılığı yüksek ve aynı zamanda mezhepsel çeşitliliği fazla olan ülkelerde doğrudan bölme yerine uzun süreli yıpratma, kuşatma ve çok cepheli kriz üretme stratejisi.
- Sınırla-Zayıflat (SZ): Dayanıklılığı yüksek, toplumsal çeşitliliği düşük ülkelerde konvansiyonel tehdidi sınırlama, askersiz bölgeler oluşturma ve coğrafi tamponlarla çevreleme stratejisi.
- Dışsallaştır-Demografik Dengeleme (DD): İsrail'e bitişik bölgelerde nüfus mühendisliği yoluyla Yahudi çoğunluğu sağlama, siyasi-demografik yükleri komşu ülkelere yönlendirme stratejisi.

Bu dört strateji, amaçta süreklilik ile araçta değişim ilkesini bir arada taşımaktadır. Oded Yinon'un 1982 tarihli metni bağlamında geliştirilen bu kavramsal tipoloji, Yinon'un İsrail'in güvenliği için öngördüğü stratejik harita ve yapısal dönüşüm tasavvurlarının, bölgedeki farklı ülkelerde yerel, bölgesel ve uluslararası dinamiklerle birlikte nasıl ve ne ölçüde tezahür ettiğini sistematik biçimde analiz etmeye olanak tanımaktadır.

Tablo 1: Yinon Ülke Tipolojisi – Kavramsal Özet

Ülke	YÜT yaklaşımı	Yinon'da İfade Edilen Mantık	Bu Çalışmada Bakılan Nitel Göstergeler
Lübnan	PK	Mezhepsel mozaik dayalı kantonlaştırma; "model ülke" olarak konumlandırma.	Merkezi otoritenin zayıflığı, milislerin yerel hâkimiyeti, dış müdahalelere açıklık.
Irak	AÇ → PK (sıralı)	Uzun süreli savaşlarla devlet kapasitesini aşındırma; ardından etnik ve mezhepsel temelde üçlü bölünme modeli (Kürt-Sünni-Şii).	Devlet kapasitesinde çöküş, federal/parçalı yapı eğilimleri, sınır bütünlüğünün fiili zayıflığı.
Suriye	AÇ-PK (Hibrit)	Önce rejimi zayıflatma, ardından etnik ve mezhepsel temelde küçük özerk bölgeler oluşturmak (Alevi, Sünni, Dürzi vb.).	Bölgesel özerklik alanlarının ortaya çıkması, uzun süreli iç savaş döngüsü ve dış aktörlerin etkisi.
Mısır	SZ	İsrail için konvansiyonel tehdidi sınırlandırma; özellikle Sina'da tampon bölge ve askeri kısıtlama.	Askeri kısıtlamalar, sınır güvenliği düzenlemeleri, barış anlaşmalarının kalıcılığı.
Filistin (Batı Şeria/Gazze/İsrail içindeki Arap nüfus)	DD	İsrail içindeki demografik dengeyi korumak için yerleşim politikaları yürütmek ve kritik alanlarda Yahudi çoğunluğu tesis etmek.	Yerleşim yayılımı, statü farklılıkları, hareket/erişim kısıtlamaları, ayrımcı mekânsal uygulamalar.

6.1.1. Oded Yinon'un Stratejik Vizyonu: Metnin Özeti ve Bağlamı

1982 yılında İsrail Dışişleri Bakanlığı'nın eski görevlilerinden Oded Yinon tarafından kaleme alınan "1980'lerde İsrail İçin Bir Strateji" başlıklı makale (İngilizce çeviri/önsöz: Israel Shahak), İsrail'in uzun vadeli bölge vizyonunu açık biçimde ortaya koymuştur. Yinon'a göre, İsrail'in güvenliği yalnızca askeri güçle değil, komşu Arap ülkelerinin iç bütünlüklerinin zayıflatılmasıyla sağlanabilir. Bu doğrultuda Lübnan, Suriye, Irak ve Mısır gibi ülkelerin mezhepsel ve etnik hatlar üzerinden parçalanması öngörülürken, Ürdün'ün de uzun vadede bir "Filistinli devlet"e dönüşmesi gerektiği ifade edilmiştir. Makale, yalnızca İsrail'in güvenliğini değil, bölgenin yapısal dönüşümünü de hedefleyen bir strateji olarak sunulmuştur (Yinon, 1982).

Yinon'un makalesi, 1982 yılında Dünya Siyonist Örgütü'ne bağlı Enformasyon Dairesi'nin İbranice yayın organı olan *Kivunim* (Yönler) dergisinin Şubat sayısında yayımlanmıştır (Eroğlu, 2003; Garaudy, 2023). Metin, İsrail'in komşu Arap devletlerini parçalamaya yönelik sistemli ve planlı müdahaleleri öngörmekte; "Büyük İsrail" rüyasını ifşa eden bir belge (Garaudy, 2023) ve özünde bir "savaş makalesi" (Mañoi, 2024) olarak değerlendirilmektedir.

Yinon'un önerdiği bu vizyon, yalnızca İsrail'in sınır güvenliğini sağlamayı değil, aynı zamanda Orta Doğu'nun genel yapısını İsrail'in çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirmeyi de hedeflemektedir. Bu yaklaşım, "Büyük İsrail" tahayyülünün sınırlarını ve uygulanabilirliğini tanımlarken, temelinde klasik "böl ve yönet" ilkesini barındırır. Mezhep, etnisite ve din temelindeki kırılganlıkların kullanılmasıyla merkezi devletlerin zayıflatılması ve bölgenin küçük, istikrarsız yapılara bölünmesi amaçlanmaktadır. Böylece İsrail, çevresindeki tehdit unsurlarını, parçalanmış yapıların rekabeti içinde etkisiz hâle getirmeyi hedeflemektedir (Eroğlu, 2003; Garaudy, 2023).

Israel Shahak, söz konusu metni İngilizceye çevirip yorumlu bir önsözle yayımlayarak uluslararası kamuoyunun dikkatini bu belgeye çekmiştir. Shahak'a göre Yinon'un makalesi yalnızca İsrail'in güvenlik politikalarını değil, tüm bölgeye yönelik stratejik müdahale anlayışını temsil etmektedir. Bu belgeyi "Siyonist rejimin Ortadoğu stratejisinin ayrıntılı bir taslağı" olarak tanımlayan Shahak, İsrail'in bölgesel hâkimiyet hedefini açık biçimde dile getirdiğini ifade etmiştir (Yinon & Shahak, 1982).

Benzer biçimde Ralph Schoenman da *The Hidden History of Zionism* (1988) adlı eserinde Yinon'un makalesini kapsamlı biçimde incelemiş ve bu belgeyi "Fetih Stratejisi" (Strategy for Conquest) olarak tanımlamıştır. Schoenman'a göre Yinon'un öngörülleri yalnızca teorik bir çerçeve değil, aynı zamanda fiili müdahale ve parçalama stratejisini yansıtmaktadır. Schoenman, bu stratejinin ana hatlarını şöyle sıralar: "Lübnan'ı dağıtma, Suriye'yi parçalama, İran'a yönelik saldırı, Irak'ı hedef alma, Mısır Cumhurbaşkanı Mübarek'i ihanete uğratma, Suudi Arabistan'ı zayıflatma ve Filistin'in nüfussuzlaştırılması." Ayrıca Schoenman, Yinon'un bu yaklaşımının, İsrail Dışişleri Bakanlığı'ndaki görevinden edindiği kurumsal perspektifi yansıttığını belirtmektedir (Schoenman, 1988, s. 103).

Her ne kadar Yinon, 2018 yılında verdiği bir röportajda bu metnin hiçbir zaman resmi devlet politikası haline gelmediğini belirtmiş olsa da (Yinon, 2018) söz konusu makalede yer alan öngörüllerin büyük kısmı zamanla fiili gelişmelerle örtüşmüştür. Bu durum, Yinon'un makalesinin yalnızca bir entelektüel analiz değil, aynı zamanda uzun vadeli bir stratejik yönelim olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Bu bağlamda Yinon'un öngörülleri, 1982 sonrasındaki bölgesel gelişmelerle birlikte incelendiğinde, planın bir "kehanet"ten ziyade sistemli bir "stratejik yol haritası" sunduğu izlenimi vermektedir. Lübnan, Irak, Suriye, Mısır ve Körfez monarşileri gibi ülkelerde yaşanan dönüşümler, Yinon'un çizdiği senaryolarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Böylece İsrail'in kuruluşundan itibaren izlediği yayılmacı çizgi ile genel olarak Yinon'un stratejik vizyonunda ifadesini bulan düşünsel süreklilik arasında dikkat çekici bir paralellik ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu makalede zikredilen devletler, Yinon'un stratejik vizyonunda özel bir yer tutmaktadır. Bu nedenle izleyen bölümlerde çalışma; Lübnan, Suriye, Irak, Mısır, Arap Yarımadası (Suudi Arabistan ve Körfez monarşileri) ve Filistin başlıklarını ele almaktadır. Ürdün'e dair değerlendirmeler, Filistin başlığı kapsamında ele alınmaktadır. Her başlıkta, Yinon'un öngörülleri tarihsel gelişmelerle karşılaştırmalı biçimde analiz edilmektedir.

Bu sınıflandırma, takip eden alt bölümlerde YÜT'ün ampirik uygulandığını göstermektedir. Her ülke, tabloda belirtilen YÜT kategorisine göre değerlendirilmekte, Yinon'un önerdiği stratejik mantık tarihsel örneklerle sınanmaktadır. Lübnan için PK, Irak için AÇ, Suriye için PK-AÇ (hibrit), Mısır için SZ ve Filistin için DD stratejileri örnek olaylar aracılığıyla test edilmektedir. Böylece tablo, izleyen analiz bölümlerine kavramsal bir çerçeve ve metodolojik yön kazandırmaktadır.

6.2. Lübnan: Mezhepsel Çatışmalar Üzerinden Model Devletin Parçalanması

Yinon'un 1982 tarihli makalesinde Lübnan, etnik ve mezhepsel çeşitliliği nedeniyle İsrail'in bölgesel parçalama stratejisi için "model ülke" olarak sunulmuştur. Ona göre, "Lübnan'ın tamamen beş eyalete bölünmesi Mısır, Suriye, Irak ve Arap Yarımadası da dâhil olmak üzere tüm Arap dünyası için bir emsal teşkil etmektedir" (Yinon, 1982). Şii, Sünni, Maruni, Dürzi ve Filistinli topluluklar arasındaki keskin ayrışmalar, Lübnan'ı içten çözülmeye açık bir hedef hâline getirmiştir. Bu nedenle Yinon'un metninde Lübnan'ın yeniden yapılandırılması, stratejik dönüşüm sürecinin ilk halkası olarak tanımlanmıştır.

Ancak bu strateji yalnızca Yinon'un önerileriyle sınırlı değildir. İsrail, 1950'li yıllardan itibaren Lübnan'ı istikrarsızlaştırmaya yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu yönelim, zamanla kurumsallaşmış bir devlet politikası hâlini almıştır. Dönemin Başbakanı Ben-Gurion, Maruni Hristiyanlara dayalı bir devlet kurulmasını desteklemiş, İsrail istihbarat birimleri ise mezhepsel ayrılıkları kışkırtarak iç çatışma ortamını tetiklemiştir. Dışişleri Bakanı Moşe Şaret'in günlüğüne göre bu plan, "düzmece olaylar ve düşmanlıklar zinciri" üzerinden tehdit inşası olarak tarif edilmiştir. Böylece Lübnan'da istikrarsızlık üretmek, İsrail'in uzun vadeli stratejik hedeflerinden biri hâline gelmiştir (Rokach, 2006). Schoenman'a göre bu plan, 1919'da önerilmiş, 1936'da tasarlanmış, 1954'te uygulanmış ve 1982'de fiilen hayata geçirilmiştir (Schoenman, 1988).

Bu "kehanet", 1975-1990 Lübnan İç Savaşı sürecinde büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Mezhepsel milislerin denetimindeki bölgeler, merkezi otoritenin çöküşü ve 1982'de İsrail'in askeri müdahalesi bu parçalanmayı daha da derinleştirmiştir. Her ne kadar resmi bir bölünme yaşanmasa da fiili kantonlaşma, milis yönetimleri ve dış etkiler YÜT yaklaşımı çerçevesinde tanımlanan PK stratejisinin temel unsurlarını yansıtmaktadır. Ariel Şaron'un öncülüğündeki İsrail işgali, Maruni milislerle ittifak ve Filistin Kurtuluş Örgütü'ne (FKÖ) yönelik operasyonlarla dikkat çekmiştir. Sabra ve Şatilla mülteci kamplarında yaşanan katliam, binlerce sivilin yaşamını yitirmesine neden olmuş, FKÖ ise Lübnan'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Bu gelişmeler, ülkeyi uzun süreli bir istikrarsızlık döngüsüne sokmuştur (Cook, 2008; Pappé, 2025; Scott-Baumann, 2024).

İsrail'in 2000 yılına dek süren Güney Lübnan'daki askeri varlığı, siyasal toparlanmayı geciktirmiş ve Hizbullah gibi yapıların güç kazanmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde ise ekonomik kriz, Beyrut Limanı patlaması ve siyasi tikanıklık gibi etkenler, Lübnan'daki kırılgan yapıyı derinleştirmektedir. Mezhepsel kotalara dayalı yönetim sistemi, karar alma süreçlerini felç ederek ülkeyi kronik bir yönetim krizine sürüklemektedir.

Sonuç olarak, 1975-1990 iç savaşı, 1982'deki İsrail işgali ve 2000'e kadar süren askeri varlık, Yinon'un "mezhepsel temelli parçalanma" öngörüsünü eyalet eyalet düzeyinde olmasa da işlevsel anlamda büyük ölçüde doğrulamıştır. Bugün Lübnan, zayıf merkezi otorite, mezhepsel temelli siyasal yapı ve dış müdahalelerin yarattığı kırılganlık nedeniyle YÜT yaklaşımı çerçevesinde tanımlanan PK stratejisinin en belirgin örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Fiili kantonlaşma, milis hâkimiyeti ve İsrail'in periyodik müdahaleleri, Yinon'un "model ülke" vurgusunu doğrular niteliktedir. Resmi olarak beş eyalete ayrılmamış olsa da fiili bölünmüşlük günümüzde kalıcı bir gerçeklik hâline gelmiştir.

6.3. Irak: Mezhepsel ve Etnik Hatlar Üzerinden Üç Bölünme Stratejisi

Oded Yinon, zengin kaynakları ve Arap dünyasının merkezindeki stratejik konumu nedeniyle Irak'ı, İsrail için Suriye'den bile daha büyük bir tehdit olarak tanımlar. Irak'ı "şimdiden parçalanma yoluna girmiş, iki ana sektörden oluşan bir devlet" şeklinde niteleyen Yinon, çözümün mezhep ve etnisite temelli bir bölünmeden geçtiğini savunur:

"Irak'ın parçalanması, bizim için Suriye'nin parçalanmasından bile daha önemlidir. Çünkü Irak, Suriye'den daha güçlüdür. Kısa vadede, İsrail için en büyük tehdidi Irak'ın gücü oluşturmaktadır. Bir Irak-İran savaşı, Irak'ı içeriden parçalayacak ve geniş bir cephede bize

karşı bir mücadele organize edebilme kapasitesine erişmeden önce ülke içinde çöküşe yol açacaktır. Irak'ta, Osmanlı döneminde Suriye'de olduğu gibi, etnik ve dini hatlar boyunca yeni eyaletlere ayrışma mümkündür. Böylece üç (ya da daha fazla) devlet Basra, Bağdat ve Musul çevresinde şekillenecektir. Güneydeki Şii bölgeler Sünni-Kürt kuzeyinden kesin biçimde ayrılmalıdır. Mevcut İran-Irak çatışması bu kutuplaşmayı daha da derinleştirecektir.” (Yinon, 1982).

Yinon makalesinden yaklaşık bir buçuk yıl önce başlayan İran-Irak Savaşı (1980-1988), bu öngörünün sahadaki yansımalarını güçlendirmiştir. Savaş her iki tarafı da ciddi biçimde yıpratmış, özellikle Irak'ı uzun vadede kırılgan ve bölünmeye açık hâle getirmiştir. Dikkat çekici olan, bu savaşın yalnızca iki devlet arasında değil, ABD ve İsrail gibi dış aktörlerin silah desteğiyle sürdürülen bir vekalet savaşına dönüşmüş olmasıdır. Her iki tarafın da silahlandırılmasıyla çatışmanın uzaması teşvik edilmiş, merkezi devletin kurumsal yapısı aşındırılmış (Engdahl, 2017; Razoux, 2015) ve böylece Yinon'un “Irak'ı içeriden çökertecek uzun savaş” öngörüsü sahada karşılık bulmuştur. Bu süreç, YÜT'te AÇ evresinin sahadaki yansıması olmuştur.

Irak'ın çözülme sürecindeki ikinci kırılma noktası, 1990'da Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan Birinci Körfez Savaşıdır. İşgal öncesinde, Saddam Hüseyin ile ABD'nin Bağdat Büyükelçisi April Glaspie arasında geçen ve farklı şekillerde yorumlanan görüşme, Washington'un bu adıma zımni onay verdiği yönündeki iddiaları doğurmuştur (Gause, 2002; Walt, 2011). Savaş sonrası oluşturulan uçuşa yasak bölgeler, ülke içinde fiili bir bölünmenin altyapısını oluşturmuştur. 36. paralelin kuzeyindeki Kürt bölgeleri ve 33. paralelin güneyindeki Şii alanlar, Bağdat merkezli otoriteden büyük ölçüde kopmuş, bu bölgelerde özerk yönetim yapıları oluşmuştur (Arı, 2004). ABD'nin askeri varlığını artırması ve Kürt gruplarla doğrudan ilişki kurması, merkezi hükümetin daha da zayıflamasına neden olmuştur. Bu gelişmeler, Yinon'un öngördüğü mezhep ve etnisite temelli çözülme vizyonunu büyük ölçüde doğrulamaktadır. Böylece Irak, AÇ aşamasından PK aşamasına geçişin eşiğine gelmiştir.

2003'teki ABD müdahalesi, YÜT yaklaşımı çerçevesinde tanımlanan PK evresine karşılık gelmektedir. Aslında 1991'de Körfez Savaşı sonrasında fiilen ortaya çıkan bölünme eğilimleri, bu müdahaleyle birlikte kurumsal bir yapıya bürünmüştür. ABD'nin Irak'ı işgali için öne sürdüğü “kitle imha silahları” gerekçesi ise savaş sonrası uluslararası meşruiyetini kaybetmiştir. Duelfer Raporu, Irak'ta bu tür silahların bulunmadığını resmen ortaya koymuştur (Duelfer, 2005; Yetiv, 2015). Tüm bu gelişmelere rağmen, tartışmalar kısa sürede gerekçelerin geçerliliğinden ziyade müdahalenin sahadaki sonuçlarına yönelmiştir. Saddam rejiminin devrilmesiyle birlikte merkezi otorite çöküşe uğramış, kuzeydeki Kürt yönetimi anayasal statü kazanmış, güneydeki Şii bölgeler daha özerk hâle gelmiştir. Sünni yoğunluklu orta bölge ise güvenlik boşluğu ve dış müdahaleler nedeniyle en fazla istikrarsızlaşan alan olmuştur. Böylece Irak, Yinon'un öngördüğü yapısal çözülmeye en fazla yaklaşan ülke hâline gelmiştir.

2014'te Irak ve Şam İslam Devleti'nin (DAEŞ) Musul'u ele geçirmesi ve 2017'de Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin düzenlediği bağımsızlık referandumu, bu çözülme sürecini daha da derinleştirmiştir. Günümüzde Irak, resmi olarak tek bir devlet görünümünde olsa da Kürt, Şii ve Sünni yapılar arasında gevşek bir federasyon yapısına bürünmüş durumdadır (Cook, 2008; Yayıcı, 2019). Bu tablo, Yinon'un öngördüğü mezhep ve etnisite temelli üç parçalı Irak modeli ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

Irak örneği, YÜT yaklaşımı içinde tanımlanan AÇ ve PK stratejilerinin ardışık biçimde işlediği bir vaka olarak öne çıkmaktadır. Uzun süren savaşlar ve dış müdahaleler devlet kapasitesini aşındırarak, etnik ve mezhepsel temelli bölgeselleşme kalıcı bir nitelik kazanmıştır. Resmi bir bölünme gerçekleşmemiş olsa da mevcut yapı, Yinon'un öngördüğü üçlü modelle büyük oranda örtüşmektedir.

6.4. Suriye: Merkezi Devletin Zayıflatılması ve Mezhepsel Dağılıma Senaryosu

Oded Yinon, 1982 tarihli makalesinde Suriye'yi “etnik-mezhepsel mozaikçi en kırılgan ülkelerden biri” olarak tanımlar ve İsrail'in lehine olacak bir Lübnan benzeri parçalanma senaryosu önerir:

“Suriye, etnik ve dini yapısına uygun olarak, bugünkü Lübnan'daki gibi birkaç devlete bölünecektir. Bu süreçte, sahil boyunca bir Şii Alevi devleti, Halep bölgesinde bir Sünni devleti,

kuzeydeki komşusuna düşman olan Şam'da başka bir Sünni devleti ve ayrıca bir Dürzi devleti kurulacaktır. Dürziler, belki Golan'da, ancak kesinlikle Hauran ve kuzey Ürdün'de bir devlet kuracaklardır. Bu durum, uzun vadede bölgede barış ve güvenliğin garantisi olacaktır ve bu hedef, günümüzde artık ulaşılabılır bir noktadadır.” (Yinon, 1982).

Nitekim İsrail'in 1967'de Suriye'ye ait Golan Tepeleri'ni işgal etmesi ve 1981'de ilhak etmesi, bu stratejik vizyonun sahada daha erken uygulanmaya başladığını göstermektedir. Ayrıca Suriye'yi zayıflatma fikri 1982 ile sınırlı değildir. 1954 tarihli kişisel günlük notlarında Dışişleri Bakanı Moşe Sharett, Savunma Bakanı Lavon ve Genelkurmay Başkanı Dayan'ın, güneydeki Dürzi isyanlarından yararlanarak sınırlı bir işgal gerçekleştirip kukla bir rejim kurma önerilerine yer verir. Sharett, bu planı “tehlikeli ve maceracı” olarak nitelendirir (Rokach, 2006). Bu durum, Suriye'nin zayıflatılmasının İsrail karar vericilerinin gündeminde uzun süredir yer aldığını açıkça ortaya koymaktadır.

2003'te Irak'ın fiilen üçe bölünmesi, Yinon'un senaryosundaki ilk halkayı oluşturmuş ve Suriye'yi daha kırılgan bir konuma itmiştir. 2010'da başlayan Arap Baharı, bu kırılgan zeminin fiili parçalanmaya dönüştürecek bir dönüm noktası yaratmıştır. 2011'de patlak veren iç savaş sürecinde DAEŞ doğuda geniş alanları kontrol ederken, Demokratik Birlik Partisi (PYD) kuzeyde fiili özerklik ilan etmiş, uluslararası koalisyon desteğiyle Suriye Demokratik Güçleri (SDG) sahada güç kazanmıştır. Aynı zamanda İran destekli milislerin desteği ve 2015'teki Rus hava müdahalesiyle rejim, bazı kent merkezlerinde kontrolünü sürdürmüştür (Acun & Keskin, 2017; Zengin, 2018). 2011–2024 yılları arasında şekillenen bu çok aktörlü yapı, Yinon'un öngördüğü parçalı ve kırılgan devlet modeline birçok yönden benzerlik göstermektedir.

2024 yılının Aralık ayında Esad rejiminin devrilmesinin ardından, Ahmed Hüseyin eş-Şara liderliğinde kurulan yeni yönetim, henüz ülke genelinde merkezi otoriteyi tam olarak tesis edememiştir. Kuzeyde PYD fiili özerkliğini korurken, güneydeki Dürzi gruplar İsrail'in desteğiyle merkezi yönetimin etkisini sınırlamaktadır. Aynı zamanda İsrail'in hava saldırıları, ülkenin güvenlik açığını ve parçalı yapısını derinleştirmektedir (Guilbert, 2025). Bugün Suriye, resmen bölünmemiş olsa da fiili parçalanma, zayıf otorite ve dış müdahalelere açıklık bakımından Yinon'un öngördüğü modele büyük ölçüde yaklaşmıştır.

Suriye örneğinde, YÜT yaklaşımında tanımlanan AÇ ve PK stratejilerinin 2011–2024 yılları arasında hibrit biçimde işlediği görülmektedir. Uzun süren savaşlar, özerklik alanları ve dış müdahaleler ülkeyi bu yapıya sürüklemiştir. Son dönemde başlayan geçiş süreci merkezi otoritenin yeniden inşası yönünde umut verse de kuzeydeki fiili özerklik ve dış etkiler, ülke siyasetinde belirleyici olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, resmi bir bölünme yaşanmamış olsa da önce rejimi zayıflatan AÇ stratejisi, ardından gelişen fiili parçalanma eğilimleriyle PK stratejisi YÜT yaklaşımı çerçevesinde hibrit biçimde varlığını sürdürmektedir.

6.5. Mısır: Kıpti Devlet Senaryosu ve Askeri Sınırlama

Oded Yinon, 1982 tarihli makalesinde Mısır'ı “iç dinamikleri nedeniyle parçalanmaya en yatkın ülkelerden biri” olarak tanımlar ve merkezi iktidarın zayıflaması hâlinde ülkenin yerel güç odaklarına bölünebileceğini savunur. Yinon şöyle yazar:

“Mısır, birçok otorite odağına bölünmüş ve parçalanmış durumdadır. Eğer Mısır çökerse Libya, Sudan veya daha uzak ülkeler bile mevcut formlarında varlıklarını sürdüremeyecek ve Mısır'ın çöküşü ve çözülmesine katılacaktır. Yukarı Mısır'da bir Hristiyan Kıpti devleti vizyonu, merkezi bir hükümet olmaksızın yalnızca yerel güçlere sahip bir dizi zayıf devletle birlikte, barış anlaşması tarafından geri plana itilmiş olsa da uzun vadede kaçınılmaz görünen tarihsel bir gelişmenin anahtarıdır.” (Yinon, 1982).

Yinon'un bu değerlendirmesi, Mısır'ın fiili olarak bölünmeden de zayıflatılabileceği bir senaryoya işaret etmektedir. Camp David Anlaşmaları sonrasında Sina Yarımadası'nda Mısır'ın askeri imkanları ciddi şekilde kısıtlanmıştır. Bölgeye yalnızca sınırlı sayıda asker konuşlandırılmasına izin verilmiş, ağır silahlar ve hava unsurları yasaklanmış, ayrıca Sina tamamen silahsızlandırılarak uluslararası gözetim altına alınmıştır. Bu düzenleme, Mısır'ın askeri kapasitesini denetim altında tutarak tehdidi parçalamadan sınırlandırma amacına hizmet etmiştir. Dolayısıyla ortaya çıkan tablo, YÜT'ün SZ stratejisinin somut bir örneğidir.

Bu vizyon, Yinon'dan önce de İsrail'in güvenlik tartışmalarında yer alıyordu. Moşe Sharett'in günlüklerine göre, 1950'lerde Gazze Şeridi'nin işgali ve Mısır'a yönelik askeri müdahale ciddi biçimde tartışılmıştı. Savunma Bakanlığı'nın önerileri, Mısır'ın Filistinli mültecileri Gazze'den tahliye etmemesi durumunda ateşkesin ihlal edilmesini ve İsrail'in doğrudan bir askeri harekât başlatmasını öngörüyordu. Bu kapsamda, Sina, Gazze ve Golan'a yönelik askeri hazırlıklar dahi yapılmıştı. Söz konusu hazırlıkların pratiğe dönüştüğü girişim ise, 1954'te patlak veren Lavon Olayı⁶ ile ifşa edilmişti (Rokach, 2006). Dolayısıyla bu tür girişimler, Mısır'ı zayıflatma stratejisinin yalnızca Yinon sonrasına değil, İsrail'in erken dönem güvenlik planlamalarına da uzanan tarihsel bir süreklilik taşıdığını teyit etmektedir.

1967 Altı Gün Savaşı'nda İsrail, Sina Yarımadası'nı işgal ederek Mısır'ın stratejik derinliğini ve askeri manevra alanını daraltmıştır. 1978 Camp David Anlaşmaları sonrasında İsrail çekilmeyi taahhüt etmiş, 1982'de bölgeden tamamen geri çekilmiştir. Ancak Sina'da konuşlandırılan Çokuluslu Güç ve Gözlem Misyonu (MFO), İsrail'in güvenlik kaygılarını asgari düzeyde de olsa karşılamaya devam etmektedir (Gold, 2013; Yazıcı, 2021). Bu düzenleme, Yinon'un Mısır'ın doğu sınırlarında askeri kontrolün sınırlandırılması yönündeki stratejik vizyonu ile büyük ölçüde örtüşen bir güvenlik düzeni ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla Mısır örneğinde, parçalama yerine tehdidin anlaşmalar ve askeri kısıtlamalar aracılığıyla çevrelendiği bir denge modeli söz konusudur. Bu tablo, YÜT'teki SZ mantığının sahadaki en somut yansımasıdır.

Günümüzde Mısır, İsrail açısından doğrudan bir askeri tehdit olmaktan uzaktır. Ancak 2012-2013 yılları arasında Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin iktidarı, Tel Aviv için ciddi bir belirsizlik kaynağı olmuştur. 2011'de Arap Baharı'nın etkisiyle yaklaşık 30 yıl süren Hüsnü Mübarek yönetiminin sona ermesinin ardından yapılan ilk serbest seçimleri, Müslüman Kardeşler'in desteklediği Mursi kazanmıştır. Camp David Anlaşmaları'na karşı açıkça bir tavır almamakla birlikte Mursi, İsrail'in Filistin politikasına bağlı olarak anlaşmanın “gözden geçirilebileceğini” belirtmiş ve özellikle İsrail'in Gazze'ye kara harekâtı planladığı günlerde bu tutum, anlaşmayı iptal etme tehdidi olarak algılanmıştır. Aynı dönemde Mısır'ın İran'la diplomatik ilişkileri yeniden başlatma çabası ve Türkiye ile geliştirdiği yakın temaslar da İsrail ve bazı Körfez ülkelerinde kaygı yaratmıştır. Bu gelişmelerin ardından, 3 Temmuz 2013'te Körfez desteği ve Batı'nın zımni onayıyla gerçekleşen askeri müdahale sonucunda Mursi görevden alınmıştır (Zengin, 2018).

Siyasi dalgalanmalara rağmen Camp David düzeni, Sina'daki askeri sınırlamaları ve uluslararası gözlem mekanizmasını korumuştur. Böylece Mısır, rejim değişikliklerine karşın YÜT'teki SZ stratejisinin öngördüğü güvenlik dengesini sürdürmüştür.

Sonuç olarak, Yinon'un “Mısır'ı etkisizleştirme” stratejisi, fiili parçalanma gerçekleşmemiş olsa da özellikle Camp David sonrasında ülkenin askeri kapasitesini sınırlama ve bölgesel nüfuzunu azaltma hedefiyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Mısır örneği, YÜT'teki SZ stratejisinin pratikte nasıl işlediğini gösteren açık bir vakadır. Sina Yarımadası'ndaki askeri kısıtlamalar ve Camp David sonrası güvenlik düzenlemeleri, konvansiyonel tehdidin sınırlandırılmasını kalıcı hale getirmiştir.

6.6. Arap Yarımadası: Teorik Çözülme, Pratik İttifak

Oded Yinon'un 1982 tarihli makalesinde Körfez ülkeleri -özellikle Suudi Arabistan- demografik kırılganlıkları, mezhepsel ayrışmaları ve yabancı iş gücüne bağımlılıkları nedeniyle parçalanmaya açık yapılar olarak değerlendirilir. Yinon bu rejimleri, “yalnızca petrolden oluşan narin bir kumdan ev” olarak tanımlar (Yinon, 1982). Bu tanımlama, Körfez'de fiziksel bir bölünmeden ziyade normalleşme ve ittifak ilişkileri aracılığıyla tehditlerin yumuşatıldığı kırılgan bir düzene işaret etmektedir. Bu durum, YÜT'teki SZ stratejisinin diplomatik bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

21. yüzyılda bu kırılganlıklar doğrudan bir çöküşe yol açmamış, aksine İsrail'in bölgesel entegrasyon stratejisine zemin hazırlayan bir iş birliği ortamına dönüşmüştür. 2020'de imzalanan İbrahim Anlaşmaları ile Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn, İsrail'le resmi ilişkiler kurmuştur. Suudi Arabistan ise İran karşıtlığı temelinde örtük bir iş birliği hatta geliştirmiştir. Katar ve Umman ise resmi

⁶ Lavon Olayı, İsrail istihbaratının 1954'te Mısır'da Batılı hedeflere yönelik sabotaj eylemleri düzenleyerek bu saldırıları yerel gruplara atfetmeyi amaçladığı başarısız bir gizli operasyondur. Operasyonun ortaya çıkması Savunma Bakanı Pinhas Lavon'un istifasına yol açmış, olay İsrail'de siyasi kriz yaratmıştır.

normalleşmeden uzak dursa da İsrail karşıtı cephede konumlanmaktan kaçınmıştır (Cafiero & Albayrakoglu, 2020).

Mart 2023'te Çin'in arabuluculuğuyla Suudi Arabistan ve İran arasında diplomatik ilişkilerin yeniden tesis edilmesi, Riyad ile Tel Aviv yakınlaşmasını yavaşlatmıştır. Fakat süreci bütünüyle durduramıştır. Tahran bu hamleyle, Suudi Arabistan'ın ABD veya İsrail destekli olası bir askeri müdahaleye doğrudan katılımını sınırlamayı amaçlamıştır. Buna karşın, Suudi Arabistan ile İsrail arasında güvenlik ve istihbarat alanlarındaki perde arkası temaslar devam etmektedir (Panikoff, 2023).

Her ne kadar Yinon Körfez ülkelerinde fiziksel bir parçalanma öngörmüş olsa da bu gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte Körfez monarşileri hâlâ küçük, demografik açıdan kırılğan ve dış güvenlik garantörlerine (ABD, zaman zaman İsrail) bağımlı yapılarını korumaktadır. Bu durum, Yinon'un "kırılğan petrole dayalı rejimler" tasvirine büyük ölçüde yaklaşmaktadır. Bahreyn, BAE ve hatta Suudi Arabistan'ın İsrail'le geliştirdiği stratejik ilişkiler bu kırılğan düzenin ittifak temelli biçimde sürdürülen hâlini temsil etmektedir. Böylece fiziksel bölünme yerine diplomatik ve güvenlik temelli yakınlaşmalar aracılığıyla Yinon'un öngördüğü stratejik dengeye daha düşük maliyetli biçimde ulaşılmıştır.

Bu durum, Yinon'un "böl-yönet" stratejisinin yalnızca askeri müdahalelerle değil, jeopolitik ittifaklar ve diplomatik iş birlikleri aracılığıyla da hayata geçirilebileceğini göstermektedir. Arap Yarımadası bağlamında YÜT mantığı teorik olarak SZ ve AÇ seçeneklerine işaret etse de pratikte normalleşme, iş birliği ve ortak tehdit algısı temelinde gelişen bir yakınlaşma süreci öne çıkmaktadır. Böylece İsrail'in "amaçta süreklilik, araçta değişim" ilkesi günümüz bölgesel dengelerinde hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Genel olarak, Arap Yarımadası'ndaki bölgesel düzen parçalanmaktan çok bağ kurarak sınırlandırma yönünde evrilmektedir. Bu nedenle bölge, 6.1'deki özet tabloda ayrı bir kategori olarak kodlanmamış, SZ stratejisinin diplomatik biçimi içinde değerlendirilmiştir.

6.7. Filistinlilerin Tasfiyesi, Demografik Dönüşüm ve Büyük İsrail Tasavvuru

Önceki bölümlerde incelenen Lübnan, Irak, Suriye ve Mısır örneklerinde İsrail'in bölgesel stratejileri ele alınırken, bu bölüm İsrail'in demografik güvenlik anlayışı çerçevesinde Filistin ve Ürdün hattına yönelik politikalarına odaklanmaktadır. Bu çerçevede YÜT'ün DD stratejisi temel alınmakta, Yinon'un Ürdün'ü "kısa vadeli stratejik hedef" olarak tanımlaması Filistin bağlamında demografik güvenlik perspektifinden değerlendirilmektedir.

Oded Yinon'un 1982 tarihli makalesinde en kritik önceliklerden biri, İsrail'in tarihsel olarak iddia ettiği Filistin toprakları üzerindeki tam hâkimiyetinin güvence altına alınmasıdır. Yinon'a göre bu, doğrudan bir iç güvenlik meselesidir. Filistinlilerin egemenlik taleplerinin hiçbir zaman sona ermeyeceğini vurgulayan Yinon, demografik üstünlüğün zorunluluğunu şu ifadelerle açıklar:

"İsrail içinde, 1967 sınırları içindeki bölgeler ile 1948 sınırlarının ötesindeki topraklar arasındaki ayrım, Araplar için her zaman anlamsız olmuştur ve günümüzde artık bizim için de hiçbir anlamı kalmamıştır. Nüfusun dağıtılması bu nedenle en yüksek önemde bir iç stratejik hedeftir; aksi takdirde, herhangi bir sınır içinde varlığımızı sürdüremeyiz. Yahudiye, Samiriye ve Celile, ulusal varlığımızın tek garantisidir ve eğer dağlık bölgelerde çoğunluk haline gelmezsek, bu ülkede hüküm süremeyiz. Bu durumda, bu toprakları zaten kendilerine ait olmayan ve başlangıçta da yabancı oldukları Haçlılar gibi kaybederiz. Ülkeyi demografik, stratejik ve ekonomik olarak yeniden dengelemek bugün en yüksek ve merkezi hedeftir." (Yinon, 1982).

Bu alıntı, Yinon'un Celile, Batı Şeria (İsrail söyleminde Yahudiye ve Samiriye) ve Gazze'de Yahudi demografik üstünlüğünü "en yüksek önemde iç stratejik hedef" olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Ona göre, aksi hâlde İsrail'in varlığı Haçlı devletlerinin kaderini paylaşacaktır (Schoenman, 1988).

Yinon'un stratejisi yalnızca İsrail'in iç alanını değil, doğu sınırlarını da kapsar. Ürdün'ü, "kısa vadeli stratejik hedef" olarak tanımlar. Zira Yinon'a göre, o dönemdeki monarşik yapı uzun vadede sürdürülebilir değildir. Yinon, İsrail'in hem demografik hem de siyasal istikrarını güvenceye alabilmesi için Filistinli nüfusun Ürdün yönüne aktarılması gerektiğini savunur. Böylelikle Filistin toprakları "demografik açıdan arındırılmış" bir güvenlik kuşağına dönüşürken, nüfusun doğuya kaydırılması

İsrail'in iç dengesini korumanın aracı hâline gelir (Yinon, 1982). Bu strateji YÜT yaklaşımı çerçevesinde tanımlanan DD yaklaşımının en açık örneklerinden biridir. Bu stratejik tahayyül, tehditlerin dışsallaştırılması yoluyla i kimliğin homojenleştirilmesini amaçlamaktadır. Böylece demografi, güvenlik ve kimlik inşası arasında doğrudan bir bağ kurmaktadır.

Ürdün'de doğrudan bir iç savaş yaşanmamıştır. Ancak rejimin kırılmalığı, nüfus–temsiliyet dengesizliği ve sınır bölgelerinden kaynaklanan istikrarsızlık DD yaklaşımının tartışılmasını kolaylaştırmıştır. Bu durum, Arap varlığının bu havzadan dışlanmasını kolaylaştıran bir zemin oluşturmuştur (Yinon, 1982). Böylelikle Filistinli nüfusun kademeli biçimde doğuya itilmesi, yalnızca bir güvenlik önlemi değil, İsrail'in i demografik homojenliğini güçlendirmeye yönelik stratejik bir tasarım hâline gelmiştir.

Bu stratejik yönelim, İsrail devleti kurulmadan önce şekillenen Siyonist planlama anlayışıyla doğrudan paralellik gösterir. 10 Mart 1948'de Haganah'ın istihbarat birimi tarafından hazırlanan Plan Dalet⁷ (Plan D), nüfus mühendisliğine dayalı bir stratejinin somut örneğidir. Plan, Filistinli nüfusun sistemli biçimde köylerinden sürülmesini, bazı yerleşimlerin bombalanarak yaşanmaz hâle getirilmesini ve geri dönüş yollarının kapatılmasını öngörüyordu (Papp, 2025; Scott-Baumann, 2024). Her ne kadar bazı tarihçiler Plan Dalet'i askeri bir güvenlik planı olarak yorumlasa da (Morris, 2004), uygulamada ortaya çıkan tablo, demografik kontrolün silahlı yöntemlerle sağlandığını açık biçimde göstermektedir.

İlan Papp'ye (2025) göre bu süreç, klasik smrgencilikten farklı olarak yerleşimci smrgencilik modeline dayanmaktadır. Bu modelde amaç, yerli nüfusu tasfiye ederek onların yerine yeni bir yerleşimci topluluk yerleştirmektedir. Bu bağlamda Filistin hem topraksızlaştırılmış hem de halkı fiziksel ve toplumsal olarak yurtsuzlaştırılmıştır. Bu sürecin en çarpıcı rneği, 1948'de yaklaşık 780.000 Filistinlinin yerinden edilmesiyle sonuçlanan ve Nakba (Büyük Felaket) olarak anılan kitlesel tahliyedir. Bu olay yalnızca demografik bir dönüşümü değil, aynı zamanda Filistin toplumunun kolektif hafızasında derin bir travmayı da temsil etmektedir (Morris, 2004; Said, 1985). İsrail, boşaltılan yüzlerce köyü Yahudi yerleşimcilere tahsis ederek hem fiziki coğrafyayı hem de demografik yapıyı kalıcı biçimde yeniden şekillendirmiştir (Cattan, 1969, ss. 13-15).

Bu bağlamda, "srekliplik ve değişim" perspektifiyle değerlendirildiğinde İsrail'in Filistin topraklarındaki demografik mühendisliği geçici bir kriz tepkisi değil, uzun vadeli ve kurumsallaşmış bir stratejidir. Mülteci meselesi bu stratejinin en görünür ktılarından biri olup, uluslararası hukukun açık hükümlerine rağmen Filistinlilerin geri dönüş hakkı sistematik biçimde engellenmektedir. Günümüzde İsrail, sürgünde yaşayan yaklaşık yedi milyon Filistinlinin dönüş hakkını hâlâ reddetmektedir (Aral, 2020). Bu durum, demografinin sadece bir nüfus meselesi değil, kimlik ve egemenlik aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Son olarak açıkça görülmektedir ki, İsrail'in yayılmacı stratejileri, anlık güvenlik kaygılarından çok ideolojik hedefler doğrultusunda şekillenmiştir. Arz-ı Mev'ud anlatısı, Siyonist düşüncede yalnızca dini bir mit değil, sınır tahayyülünü ve stratejik yönelimi belirleyen güçlü bir ideolojik inanç haline gelmiştir (Boiliu vd., 2023; Yakar, 2022; Łanoszka, 2014). 20. yüzyılın başında Uganda ve Arjantin gibi alternatif yerleşim tekliflerinin "Kudüs'söz bir devlet olmaz" gerekçesiyle reddedilmesi (Turan, 2003, s. 155), Herzl'in "Kapadokya'dan Sveys'e" uzanan haritası (Herzl, 1960, s. 342) ve Yinon'un etnik-mezhepsel bölünmeyi esas alan nerileri, bu ideolojik tahayyülün farklı dönemlerdeki yansımalarıdır. Bu anlayış, dini ve milliyetçi motivasyonlarla birleşerek İsrail'in yayılmacı stratejilerine yön veren tarihsel-ideolojik sreklipliğin temelini oluşturmuştur.

Dolayısıyla İsrail'in bölgesel "hayat sahası" inşası, salt güvenlik refleksini aşan ideolojik temelli uzun vadeli bir vizyona dayanmaktadır. Her devletin iç zayıflıkları stratejik fırsat alanı olarak değerlendirilmekte ve müdahale için uygun zaman kollanmaktadır (Schoenman, 1988, s. 109). Bu yaklaşım, Britanya'dan ABD'ye, yarın belki başka bir aktöre uzanabilen esnek bir destek döngüsü içinde sreklipliğini korumaktadır. 19. yüzyıldaki yerleşimci hazırlıklardan Plan D'ye, 1967 ilhaklarından Drobleş ve Oded Yinon Planı'na uzanan çizgi, aktörler ve araçlar değişse de özünde kesintisiz bir stratejik devamlılık sergilemektedir. Günümüzde de bu izgi, Arz-ı Mev'ud merkezli yayılmacı

⁷ Plan Dalet (1948), Haganah tarafından hazırlanan ve İsrail'in ilanından önce Yahudi kontrolünü genişletmek amacıyla Arap yerleşimlerinin boşaltılmasını öngören askeri strateji belgesidir.

vizyonun devlet politikası düzeyinde sürdüğünü açık biçimde göstermektedir (Bystrov, 2012; Smith, 2015).

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu makale, Oded Yinon Planı'nı komplocu bir “büyük plan” anlatısının unsuru olarak değil, tarihsel olarak izlenebilir bir stratejik zihniyetin yazıya dökülmüş hâli olarak ele almaktadır. Çalışmanın temel iddiası, Siyonist stratejilerin ne yalnızca 1897 Basel Kongresi'yle ne de 1948'de İsrail Devleti'nin ilanı ile sınırlı olmadığıdır. Aksine, ideolojik, demografik ve kurumsal hatları 19. yüzyılın başında atılan uzun erimli ve aşamalı bir yönelim söz konusudur. 1839 Montefiore Sayımlarıyla belgelenecek kadar erken bir aşamada yerleşimci hazırlıkların sistematikleştirildiği görülmektedir. Plan Dalet, 1967 ilhakları ve Drobless Planı gibi dönüm noktalarıyla birlikte bu yönelim, demografik mühendisliğe dayalı yayımlacı bir stratejiye evrilmiştir. 1982 tarihli Oded Yinon metni ise bu çizgide radikal bir kopuş değil, zaten olgunlaşmış bir stratejik tahayyülün açık ve sistematik bir ifadesi olarak değerlendirilmelidir.

1948'de kurulan İsrail'in bölgesel hedeflerinde köklü bir değişim yaşanmamıştır. Ancak bu hedeflere ulaşma biçimi, dönemin koşullarına göre farklılaşmıştır. Kimi dönemlerde askeri yöntemler öne çıkarken, kimi zaman da taktiksel geri çekilmeler ya da diplomatik manevralar tercih edilmiştir. 1948-1973 döneminde klasik genişleme ve zorunlu göç politikaları belirleyici olurken, 1979 Mısır-İsrail Barış Antlaşması sonrasında Sina'dan gerçekleşen taktiksel geri çekilme, yönetsel esnekliğin tipik bir örneğidir. Benzer biçimde, 2005'te Gazze'den yerleşimcilerin çekilmesine karşın abluka ve periyodik askeri operasyonlar sürdürülmektedir. Buna paralel olarak Batı Şeria'daki yeni yerleşimlerin inşası günümüzde dahi kesintisiz şekilde devam etmektedir. Söz konusu gelişmeler politikaların sadece güvenlik refleksleriyle değil, ideolojik süreklilik taşıyan stratejik hedeflerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Son yıllarda İsrail iç siyasetinde “Büyük İsrail” söyleminin lider söylemlerinde yinelendiği gözlenmektedir. Bu durum, ideolojik sürekliliğin güncel dile yansımalarından biri olarak değerlendirilebilir. Nitekim Başbakan Binyamin Netanyahu'nun 12 Ağustos 2025'te i24NEWS'e verdiği röportajda “Büyük İsrail vizyonuna çok bağlı” olduğunu ve kendisini “tarihi ve manevi bir misyon” üstlenmiş hissettiğini vurgulaması, bu söylemsel sürekliliğin güncel bir yansımasıdır (Times of Israel, 2025).

Yinon'un öngördüğü “parçalama/zayıflatma” stratejileri Lübnan, Irak, Suriye ve Mısır'da farklı yoğunluklarda karşılık bulmuş, Filistin-Ürdün hattında ise yerleşimci genişleme ve nüfusun dışsallaştırılması eksenli politikalar belirginleşmiştir. Bu nedenle Yinon'un makalesi bir “kehanet”ten çok uzun erimli bir zihniyetin stratejik ifadesi olarak okunmalıdır. Bu tür politikalar, BM Şartı, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi normlar karşısında ciddi tartışmalar yaratmaktadır. Demografik müdahaleler, sınır değişiklikleri ve geri dönüş hakkının sistematik biçimde engellenmesi, normatif düzlemde derin uyuşmazlıklara yol açmaktadır. Dolayısıyla Oded Yinon Planı'nın etkisi yalnızca jeopolitik düzlemde değil, aynı zamanda normatif düzlemde de tartışmalıdır ve bu boyut, uluslararası kamuoyu ve uluslararası hukuk açısından kritik önem taşımaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, Yinon'un stratejik metnini yalnızca bir “gözlem” veya “öngörü” olarak değil, YÜT aracılığıyla sistematik ve karşılaştırılabilir bir kavramsal çerçeveye dönüştürmektedir. YÜT tipolojisi, “amaçta süreklilik, araçta değişim” ilkesini ülke bazında görünür kılmaktadır. Bu ilke, İsrail'in farklı devletlere yönelik politikalarında niyet ile araç seçimi arasındaki ilişkiyi açıklamaya yardımcı olmaktadır. Aynı hedefin neden farklı araçlarla izlendiği ise devlet dayanıklılığı ile toplumsal ve mezhepsel çeşitlilik eksenleri üzerinden gerekçelendirilmektedir. Bu yaklaşım, Yinon okumalarını komplo veya niyet atfına dayalı genellemelerden uzaklaştırarak, belgelere ve olay dizilerine yaslanan nitel bir karşılaştırma sunmaktadır. Bununla birlikte, incelenen ülkelerdeki parçalanma veya zayıflama örüntülerinin nedenselliği tek merkezli değildir. İsrail'in stratejik tercihleri, yerel aktörlerin hesapları ve uluslararası güç dengeleriyle etkileşim içinde şekillenmiştir. YÜT tipolojisi, bu çok etkenli dinamikleri çözümlemek ve hangi sürecin hangi düzeyde etkili olduğunu görünür kılmak üzere tasarlanmıştır. Sonuç itibarıyla, YÜT tipolojisi sayesinde Oded Yinon Planı, yalnızca ideolojik bir söylem değil, belgeler ve örnek olaylar üzerinden ampirik olarak incelenebilir bir stratejik mantık olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Etik Beyan: Bu alışmada “Etik Kurul” izini alınmasını gerektiren bir yöntem kullanılmamıştır.
Ethics Statement: In this study, no method requiring the permission of the “Ethics Committee” was used.

KAYNAKÇA

- Aaronsohn, R. (2000). *Rothschild and early Jewish colonization in Palestine*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Acar, . (2018). Oded Yinon’un “İsrail için bir strateji raporunun” değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(59), 297-303. <http://doi.org/10.17719/jisr.2018.2638>
- Acun, C., & Keskin, B. (2017). *PKK’nın Kuzey Suriye rgtlenmesi: PYD–YPG*. SETA
- Aral, B. (2020). Kudüs’n uluslararası yasal statüsü üzerine bir analiz. İçinde A. A. El-Awaisi & M. Ataman (Ed.), *Kudüs: Tarih-din-siyaset* (ss. 87-103). SETA.
- Aral, B. (2023). *Bitmeyen ihanet: Emperyalizmin gölgesinde Filistin sorunu ve uluslararası hukuk* (2. baskı). ıra.
- Arı, T. (2004). *Irak, İran ve ABD: Önleyici savaş, petrol ve hegemonya*. Alfa.
- Armaoğlu, F. (2012). *20. yüzyıl siyasi tarihi* (18. baskı). Alkım.
- Best, A., Hanhimaki, J. M., Maiolo, J. A., & Schulze, K. E. (2015). *20. yüzyılın uluslararası tarihi* (B. Belge, ev.; 2. baskı). Siyasal Kitabevi.
- Boiliu, N. I., Sarjono, H., & Natonis, H. Y. (2023). Land in the Torah as a source of Christian religious education. *E-Journal of Religious and Theological Studies (ERATS)*, 9(3), 134-144.
- Bystrov, E. (2012). Religion, demography and attitudes toward civil marriage in Israel 1969–2009. *Current Sociology*, 60(6), 751-770.
- Cafiero, İ., & Albayrakoğlu, E. (2020). *İbrahim Anlaşmasının jeopolitik sonuları* (. şahin, ev.; No. 4). Dış Politika Araştırmaları Merkezi (DİPAM).
- Cattan, H. (1969). *Palestine, the Arabs and Israel: The search for justice*. Longman.
- Cleveland, W. L. (2015). *Modern Ortadoğu tarihi* (M. Harmancı, ev.; 2. baskı). Agora Kitaplığı.
- Cook, J. (2008). *Israel and the clash of civilisations: Iraq, Iran and the plan to remake the Middle East*. Pluto Press.
- Duelfer, C. (2005). *Comprehensive report of the special advisor to the DCI on Iraq’s WMD (Volume I: Regime strategic intent)* (No. PREX 3.2:IR 1; Featured Executive Branch Publications). Central Intelligence Agency. <https://www.govinfo.gov/app/details/GPO-DUELFERREPORT/context>
- El Hammd, F. (2021). *alınmış vatan Filistin*. Derin Tarih.
- Encyclopedia of World Biography. (t.y.). Moses Montefiore. *Encyclopedia.com*. Erişim tarihi: 12 Haziran 2025, <https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/moses-montefiore>
- Engdahl, F. W. (2017). *Tanrıların gazabı, kaybolan hegemonya* (B. Yılmaz, ev.). Kaynak Yayınları.
- Engin, V. (2022). *Pazarlık* (24. baskı). Yeditepe Yayınevi.
- Eroğlu, C. (2003). *İsrail’in beka stratejisi ve Kürtler*. Sayfa Yayınları.
- Fraser, T. G., Mango, A., & Robert, S. (2015). *The makers of the modern Middle East* (2nd ed.). Gingko Library.
- Garaudy, R. (2011). *İlahi mesajlar toprağı Filistin* (. C. Aydın, Ed.). Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Garaudy, R. (2023). *İsrail sorunu, siyasi Siyonizm* (C. Aydın, ev.; 4. baskı). Timaş.

- Gause, F. G. I. (2002). Iraq's decisions to go to war, 1980 and 1990. *Middle East Journal*, 56(1), 47–70.
- Gold, Z. (2013). *Sinai security: Opportunities for unlikely cooperation among Egypt, Israel, and Hamas* (Analysis Paper No. 30). The Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/articles/sinai-security-opportunities-for-unlikely-cooperation-among-egypt-israel-and-hamas/>
- Guilbert, K. (2025, Mart 7). *Suriye'de güvenlik güçleri ile Esad yanlıları arasında çıkan çatışmalarda onlarca kişi öldü*. The Associated Press. <https://tr.euronews.com/2025/03/07/suriyede-guvenlik-gucleri-ile-esad-yanlilari-arasinda-cikan-catismalarda-onlarca-kisi-oldu>
- Herzl, T. (1960). *The complete diaries of Theodor Herzl: C. Volume I* (R. Patai, Ed.; H. Zohn, Çev.). Herzl Press and Thomas Yoseloff.
- Hirst, D. (2015). *Silah ve zeytin: Ortadoğu'da şiddetin kökenleri* (Demirtaş, Çev.). İyidüşün Yayınları.
- Karaman, M. L. (2014). Tarihi çarpıklıklar ışığında Filistin–İsrail barış sürecinin temel çıkması. İçinde *Osmanlı'dan Günümüze Filistin Sempozyumu* (ss. 121–138). Türk Tarih Kurumu.
- Kessler, D. (2016). *The Jewish community in nineteenth century Palestine: Evidence from the Montefiore censuses*. *Middle Eastern Studies*, 52(6), 996–1010. <https://doi.org/10.1080/00263206.2016.1198323>
- Köse, T. (2021). Yahudilerin devletleşme sürecinde dönüm noktaları: Pogrom, Aliya ve siyasi Siyonizm (1881–1903). *Ortadoğu Etütleri*, 13(1), 119–142. <https://doi.org/10.47932/ortetut.827471>
- Łanoszka, M. (2014). The relationship between God and Israel as a biblical portrayal of the bond between God and the person in the light of Deuteronomy 1:1–4:43. *The Person and the Challenges*, 4(2), 5–16.
- Mațoi, E. (2024, January 4). *Greater Israel: An ongoing expansion plan for the Middle East and North Africa*. MEPEI. <https://mepei.com/greater-israel-an-ongoing-expansion-plan-for-the-middle-east-and-north-africa/>
- McCarthy, J. (1990). *The population of Palestine: Population history and statistics of the late Ottoman period and the mandate*. Columbia University Press.
- Morris, B. (2004). *The birth of the Palestinian refugee problem revisited* (Revised ed.). Cambridge University Press.
- Moses, M., & Judith, M. (1890). *Diaries of Sir Moses and Lady Montefiore: Comprising their life and work as recorded in their diaries from 1812 to 1883* (L. Loewe, Ed.; Vol. 1). Belford-Clarke Co. <https://www.gutenberg.org/files/26170/26170-h/26170-h.htm>
- Öke, M. K. (2021). *Siyonizm & Filistin sorunu* (8. baskı). Timaş.
- Panikoff, J. (2023, Mart 13). *China's role is a warning to the US not to abandon the Middle East*. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/experts-react/experts-react-iran-and-saudi-arabia-just-agreed-to-restore-relations-with-help-from-china-heres-what-that-means-for-the-middle-east-and-the-world/>
- Pappé, I. (2024a). *İsrail hakkında on mit* (2. baskı). Nika Yayınevi.
- Pappé, I. (2024b). *Siyonizmi pazarlamak: Atlantik'in iki yakasında Siyonist lobcilik* (M. M. Özeren, Çev.). Ketebe.
- Pappé, I. (2025). *Filistin-İsrail meselesinin kısa tarihi* (M. M. Özeren, Çev.). Ketebe.
- Razoux, P. (2015). *The Iran–Iraq War* (N. Elliott, Çev.). The Belknap Press of Harvard University Press.
- Rokach, L. (2006). *İsrail'in kutsal terörü: Moşe Şaret'in özel günceci üzerine bir inceleme* (Z. Neşe, Çev.; 2. baskı). Belge Yayınları.
- Rowley, G. (1989). Developing perspectives upon the areal extent of Israel: An outline evaluation. *GeoJournal*, 19, 243–248. <https://doi.org/10.1007/BF00174640>.

- Said, E. (1985). *Filistin'in sorunu* (A. Alatlı, ev.). Pınar Yayınları.
- Sancak, İ. (2022). *II. Abdülhamid dönemi kamu diplomasisi uygulamaları*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sancak, K. (2017). Orta Doğu'nun jeopolitik önemi. İçinde S. Demir & O. Bingöl (Ed.), *Yeni Ortadoğu: Aktörler, dinamikler ve denge arayışları* (ss. 23–53). Barış Kitap Basım Yayın.
- Schoenman, R. (1988). *The hidden history of Zionism*. Veritas Press.
- Scott-Baumann, M. (2024). *Kısa İsrail–Filistin tarihi* (A. Önal, ev.). SAY.
- Shlaim, A. (2022). *Demir duvar: İsrail ve Arap dünyası* (T. Demirci, ev.; 2. baskı). Küre Yayınları.
- Smith, A. D. (2015). Biblical beliefs in the shaping of modern nations. *Nations and Nationalism*, 21(3), 403–422. <https://doi.org/10.1111/nana.12131>
- şavlı, B. (2023). Modern İsrail'in kuruluşu. İçinde O. Karaoğlu & N. Elhan (Ed.), *İsrail: Bir ülkenin akademik anatomisi* (ss. 66–80).
- Times of Israel Staff. (2025, August 12). *Netanyahu says he's on a 'historic and spiritual mission,' also feels a connection to vision of Greater Israel*. The Times of Israel. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/netanyahu-says-hes-on-a-historic-and-spiritual-mission-endorses-vision-of-greater-israel/
- Turan, Ö. (2003). *Medeniyetlerin çatıştığı nokta, Ortadoğu*. Yeni şafak.
- Wagner, D. (2003). *Christians and Zion: British stirrings*. MIFTAH. <https://www.miftah.org/PrinterF.cfm?DocId=2544>
- Walt, S. M. (2011, Ocak 9). *WikiLeaks, April Glaspie, and Saddam Hussein*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2011/01/09/wikileaks-april-glaspie-and-saddam-hussein/>
- Yakar, H. (2022). *Savaş, galibiyet ve mağlubiyete dair ayetler kapsamında ktb fülilin anlamı ve Kur'an ile Kitab-ı Mukaddes bağlamında Arz-ı Mev'üd'un yazılmasına dair bir değerlendirme*. Tokat İlmîyat Dergisi, 10(2), 721–740. <https://doi.org/10.51450/ilmiyat.1178722>
- Yaşar, F., Tunç, S. Ö., & Kor, Z. T. (2011). *Siyonizm düşündenden işgal gerçeğine Filistin* (7. baskı). İHH Kitap.
- Yaycı, C. (2019). *Irak'ta yaşanan savaşlar ve Türkiye'ye etkileri*. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 15(30), 331–352. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrjtj.620961>
- Yazıcı, E. M. (2021). *Camp David Antlaşmaları çerçevesinde Mısır–İsrail ilişkileri ve günümüze yansımaları*. Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi, 1(1), 1–19. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulipod/issue/73534/1210219>
- Yehezkel, L. (2002). *Land grab: Israel's settlement policy in the West Bank*. B'Tselem. https://www.btselem.org/publications/summaries/200205_land_grab
- Yetiv, S. A. (2015). Misperceiving U.S. foreign policy in the Persian Gulf: Raising the hidden costs of U.S. dependence on oil. *Journal of International Affairs*, 69(1), 141–155. https://jia.sipa.columbia.edu/sites/default/files/content/Digital%20pdf%20embeds/Yetiv_USPolicyintheGulf.pdf
- Yinon, O. (2018, Haziran). *Oded Yinon full interview* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=ryiFeC7N_bo
- Yinon, O. (1982). *A strategy for Israel in the nineteen eighties*. Association of Arab-American University Graduates. https://www.voltairenet.org/IMG/pdf/A_strategy_for_Israel_in_the_Nineteen_Eighties.pdf
- Zengin, G. (2018). *Kuşatma: Türkiye'nin beka mücadelesi 2013–2017*. İnkılâp.